

L'Economia social i el Tercer Sector:

Una aproximació al seu impacte en l'ocupació i l'economia

**Consell Econòmic i Social
de Barcelona**

Agraïments:

Volem agrair sincerament la participació de totes les organitzacions i persones que han col·laborat en aquest projecte: Pau Vidal, Observatori del Tercer sector; Toni Codina, Taula d'Entitats del Tercer Sector Social; Anna Estella i Cristina Palés, Departament de Medi Ambient; Marta Llatchà, Departament de Cultura; Sara Berbel, Línia d'Economia Social de Barcelona Activa, i Guillem Perdrix, Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya.

També, i molt especialment, a les persones que han format part de l'equip de treball del CESB: Àngels Guiteras, Taula d'Entitats del Tercer Sector Social; Eva Pino, UGT de Catalunya; Raquel de Haro, CCOO de Catalunya, i Yésika Aguilar, Foment del Treball.

Índex

1. Antecedents	4
2. Definició d'economia social, tercer sector i sector no lucratiu	4
3. Marc legislatiu general	6
4. Entitats que conformen l'economia social i/o el tercer sector	7
a) Associacions	
b) Fundacions	
c) Cooperatives	
d) Societats laborals	
e) Centres especials de treball	
f) Empreses d'inserció	
g) Confraries de pescadors	
5. L'economia social i tercer sector. Dimensió econòmica	17
5.1. El pes econòmic de l'economia social i el tercer sector: una aproximació.	
a) El volum econòmic de l'economia social i el tercer sector a Espanya	
b) El volum econòmic de l'economia social i el tercer sector a Catalunya	
c) El volum econòmic del tercer sector a Barcelona	
5.2. L'ocupació en l'economia social i el tercer sector	
a) L'ocupació en l'economia social i tercer sector a la Unió Europea	
b) L'ocupació en l'economia social i el tercer sector a Espanya	
c) L'ocupació en l'economia social i el tercer sector a Catalunya	
d) L'ocupació en el tercer sector a Barcelona	
e) L'evolució de l'afiliació a la Seguretat Social: comparació de dades generals i dades de cooperatives i societats laborals	
5.3. Efectes socioeconòmics vinculats a les empreses de l'economia social	
a) Quantificació de l'impacte en la cohesió social	
b) Quantificació de l'impacte en l'àmbit territorial	
6. Persones destinatàries i activitats desenvolupades pel tercer sector	30
7. Conclusions	31
8. Bibliografia	34

1. Antecedents

L'any 2001, el Consell Econòmic i Social de Barcelona va ser pioner publicant l'informe *El tercer sector i l'economia social a Barcelona*, emmarcat en la col·lecció Els quaderns del CESB. El treball va ser dirigit i coordinat per **Isabel Vidal i Martínez**, del Centre Investigació d'Economia i Societat (CIES), i l'equip d'investigació va estar format per **Isabel Vidal, Francesc Iglesias, Àngela Gabas i Cristina Valls**, amb la col·laboració d'**Ignasi Camós i Mercè Pizarro**. A més, hi va participar un grup de treball integrat per la Federació de Societats Anònimes Laborals de Catalunya, la Federació de Cooperatives de Treball, el Centre d'Iniciatives de l'Economia Social, la Universitat Pompeu Fabra, el Consell de la Joventut de Catalunya i Càritas.

Hem de dir que aquest estudi ja exposava la complexitat de definir acuradament aquest camp i que en aquest sentit afirmava: "L'estudi de les empreses i entitats que pertanyen a l'economia social, tercer sector o tercer sistema topa amb el problema d'una manca sistemàtica d'informació periòdica que permeti dur a terme una anàlisi de la seva evolució."

Amb relació al concepte d'economia social, a *El tercer sector i l'economia social a Barcelona* la definíem com un conjunt d'entitats i empreses que no formen part del sector privat convencional ni del sector públic; especificàvem que ens referíem a un sector econòmic els agents del qual són organitzacions privades sense finalitat de lucre que incorporen als seus objectius interessos socials i col·lectius; remarcàvem la importància d'entendre que tot i que per al funcionament i manteniment de l'economia social es necessita disposar d'un marge de benefici, aquest no és el motiu darrer de l'organització, ja que els beneficis obtinguts es distribueixen d'acord amb l'objectiu social que persegueix l'entitat.

Pel que fa al **tercer sector**, clarificàvem que és un terme amb el qual es fa referència a totes aquelles organitzacions que formalment són entitats no lucratives. Això implica que, per normativa legal, són entitats que no poden distribuir els beneficis obtinguts de l'activitat econòmica entre els seus membres, patrons o treballadors i treballadores. Tots els beneficis s'han de reinvertir en l'activitat econòmica i social de l'entitat.

Més recentment, l'alcalde de Barcelona, **Xavier Trias**, en el ple del CESB de setembre de 2011, va suggerir al Consell Econòmic i Social de Barcelona fer una reflexió sobre la importància econòmica del tercer sector i de l'economia social amb l'objectiu que aquest sector es pugui modernitzar i es converteixi en un factor generador d'ocupació. És voluntat del CESB entomar aquest repte, posant en relleu el valor, tant econòmic com social, de la tasca del tercer sector i l'economia social en la inserció laboral, especialment d'aquelles persones que tenen més dificultats.

2. Definició d'economia social, tercer sector i sector no lucratiu

Ja hem anticipat que no hi ha un consens generalitzat a l'hora de considerar les relacions entre els conceptes d'economia social, tercer sector i sector no lucratiu. El concepte economia social és d'arrel francesa, mentre que el concepte de sector no lucratiu, que identifica un conjunt d'organitzacions no lucratives (NPO), és d'arrel anglosaxona. Per contra, el terme tercer sector neix als Estats Units; **Theodore Levitt** va escriure *The Third Sector: New Tactics for a Responsive Society* (1973), on aquesta expressió s'emprava per identificar el sector no lucratiu.

A *La Economía Social en la Unión Europea*, informe de **Rafael Chaves i José Luis Monzón** promogut pel Comitè Econòmic i Social Europeu (CESE), es fa un repàs als diferents enfocaments teòrics amb relació al concepte d'economia social. Així, mentre que en l'àmbit anglosaxó el terme "tercer sector" descriu el sector no lucratiu privat, constituït fonamentalment per associacions i fundacions, a Europa s'usa com a sinònim de l'economia social. En el document del CESE s'afirma que: "El tercer sector s'ha configurat com el punt de trobada de diferents conceptes, fonamentalment els de 'sector no lucratiu' i 'economia social', que encara que descriuen realitats amb amplis espais comuns no són del tot coincidents."

Com recull la Llei 5/2011, de 29 de març, d'economia social, aquest concepte neix amb les primeres experiències cooperatives, associatives i mutualistes que sorgeixen des del final del segle XVIII en països com Anglaterra, Itàlia, França o Espanya. Al segle XX aquest concepte va englobar les cooperatives, mutualitats, fundacions i associacions i es van elaborar diferents declaracions sobre el tema. Al llarg de la dècada dels anys setanta i van aparèixer diferents declaracions, com la «Charte de l'économie sociale» que la defineix com «el conjunt d'entitats no pertanyents al sector públic que, amb funcionament i gestió democràtics i igualtat de drets i deures dels socis, practiquen un règim especial de propietat i distribució dels guanys, utilitzant els excedents de l'exercici per al creixement de l'entitat i millora dels serveis a la comunitat».

A nivell europeu s'han succeït diferents iniciatives, reglaments dels Consell d'Europa, directives, i informes. Un dels més coneguts, és l'Informe sobre economia social (2008/2250(INI)) del Parlament Europeu, -amb Patrizia Toia com a ponent-, on s'explica com l'economia social posa en relleu un model d'empresa que no es caracteritza pel tamany o el seu sector d'activitat sinó pel respecte de valors comuns com la primacia de la democràcia i la participació del actors socials, de la persona i de l'objecte social sobre el benefici individual; la defensa i l'aplicació dels principis de solidaritat i de responsabilitat; la conjunció dels interessos dels membres amb l'interès general; el control democràtic

exercit pels membres; l'adhesió voluntària i oberta; l'autonomia de gestió i independència respecte dels poders públics i la mobilització d'allò essencial dels excedents al servei d'aconseguir objectius com el desenvolupament sostenible, l'interès dels serveis als membres i l'interès general.

Aquest informe subratlla, a més, que l'economia social desenvolupa un paper essencial en l'economia europea amb valors democràtics que situa la persona en el centre, al permetre la creació de llocs de treball de qualitat, i reforça entre altres la cohesió social, econòmica i territorial. Està vinculada a la generació de capital social, al foment de la ciutadania activa i la solidaritat, i recolza el foment del desenvolupament sostenible i de la innovació social, mediambiental i tecnològica.

L'opinió de José L. Monzón (2008)¹ de CIRIEC España² concreta que el criteri democràtic és imprescindible, segons el *Manual de cuentas satélite* de la Comissió, per als productors del mercat de l'economia social ja que la seva activitat econòmica desenvolupada no es basa en la utilitat social sinó que prové de la seva pròpia finalitat i dels valors democràtics i participatius que incorpora al seu funcionament.

Per contra, l'informe del Consell Econòmic i Social Europeu³ accepta la inclusió d'aquelles entitats voluntàries o lucratives que siguin productores de serveis de no-mercat a favor de les famílies, encara que no tinguin estructura democràtica, i permet incloure-hi entitats que produeixen béns socials o preferents d'utilitat social.

Finalment, hem de recordar la definició operativa d'economia social inclosa en l'informe de **Chaves i Monzón**, que és la següent:

“Conjunt d'empreses privades organitzades formalment, amb autonomia de decisió i llibertat d'adhesió, creades per satisfer les necessitats dels seus socis a través del mercat, produint béns i serveis, assegurant o finançant, i en les quals l'eventual distribució entre els socis de beneficis o excedents, així com la presa de decisions, no estan lligats directament al capital o a les cotitzacions aportats per cada soci, a cadascun dels quals correspon un vot. L'economia social també agrupa aquelles entitats privades organitzades formalment amb autonomia de decisions i llibertat d'adhesió que produeixen serveis de no-mercat a favor de les famílies en què els excedents, si n'hi ha, no poden ser apropiats pels agents econòmics que els creen, controlen o financen.”

Segons el vessant anglosaxó, davant del sector privat i del sector públic apareix un sector format per organitzacions de caràcter privat però amb interès col·lectiu: el tercer sector. **Lester Salamon i Helmut K. Anheier**³ afirmen que en els darrers temps hem assistit a un enorme interès per aquestes organitzacions que actuen fora dels marges de l'Estat i el mercat i que es coneixen amb diverses denominacions: sector no lucratiu, tercer sector. Segons aquests autors, són organitzacions que presenten unes característiques comunes:

- Són organitzacions, per la qual cosa tenen presència i estructura institucional.
- Tenen caràcter privat.
- No reparteixen beneficis (no generen beneficis per als seus gestors o per al conjunt de titulars).
- Són autònomes.
- Disposen de la participació de voluntariat.

Més concretament, la definició operativa del tercer sector del *Llibre blanc del tercer sector civicosocial*⁴ només inclou les organitzacions amb personalitat jurídica i inscrites en un registre públic que no tinguin finalitat de lucre, i que per tant no reparteixin beneficis, i siguin de titularitat privada.

Així, per tercer sector entenem el conjunt d'organitzacions que tenen finalitats d'interès social i sense finalitat de lucre. Les finalitats estan vinculades a la millora de l'entorn social, i es poden trobar organitzacions del tercer sector en camps molt variats, com per exemple: medi ambient, cultura, lleure i joventut, activitats socials, lluita contra la pobresa i l'exclusió, cooperació internacional, etc.

Per **José Luis Monzón**⁵ la majoria d'organitzacions del tercer sector es creen per satisfer i resoldre necessitats de col·lectius socials diversos que no troben solució adequada en altres institucions (sector públic o privat). Aquestes necessitats poden resoldre's a través del mercat, en el que les cooperatives i mutualitats obtenen la majoria dels seus recursos, o fora d'ell mitjançant les associacions i fundacions que obtenen els seus recursos majoritaris gràcies a donacions, quotes de socis, subvencions, etc.

L'informe Diagnosi i propostes per a l'economia social i solidària i l'emprenedoria social a Barcelona, de Barcelona Activa, SAM-Xarxa d'inserció sociolaboral il·lustra aquesta realitat amb la taula següent:

1 Centro Internacional de Investigación e Información sobre la Economía Pública, Social y Cooperativa.

2 La economía social en la Unión Europea.

3 La sociedad civil global: las dimensiones del sector no lucrativo. Fundación BBVA. 2001.

4 Llibre blanc del tercer sector civicosocial, Generalitat de Catalunya, Departament de Presidència, CETC, 2003.

5 El tercer sector no lucratiu en el Mediterráneo. La economía social de no mercado. CIRIEC.

Sector institucional		Organitzacions microeconòmiques de l'economia social a Espanya
Mercat	Empreses no financeres	Cooperatives (de treball associat, de consumidors, agràries, d'ensenyament, mar, transports, habitatges, socials, sanitàries, etc.) Societats laborals Societats agràries de transformació Empreses mercantils no financeres controlades per l'economia social
	Institucions de crèdit	Cooperatives de crèdit (caixes rurals i caixes laborals i populars) Seccions de crèdit de les cooperatives Caixes d'estalvis de determinades comunitats autònomes
	Empreses d'assegurances	Mutualitats d'assegurances Mutualitats de previsió social Cooperatives d'assegurances
No-mercat	Associacions Fundacions Institucions religioses, partits polítics, sindicats	

D'altra banda, el *Llibre blanc del tercer sector civicosocial* pren com a punt de partida per analitzar el tercer sector la definició d'economia social de la comissió internacional de CIRIEC, concepte al qual està molt lligat. Segons CIRIEC "està formada per organitzacions que treballen en el mercat amb la finalitat de produir béns i serveis, assegurar o finançar, i en les quals la distribució del benefici i la presa de decisions no estan vinculades directament al capital aportat per cada soci (els correspon un vot a cadascun d'ells). Aquestes organitzacions, tot i participar en el mercat i poder dur a terme un repartiment de beneficis, acostumen a considerar-se fora del sector privat lucratiu perquè, per la seva constitució i forma d'operació, se'ls atribueix una certa funció social."

L'Anuari 2009 del tercer sector social de Catalunya defineix les característiques bàsiques de les organitzacions del tercer sector social:

- Estan constituïdes formalment (com a associacions, fundacions, entitats religioses, cooperatives d'iniciativa social o bé empreses d'inserció) i són organitzacions privades.
- No tenen finalitat de lucre (reinverteixen els seus beneficis en l'activitat social que desenvolupen).
- La seva missió o activitat principal està orientada a la inclusió social de col·lectius vulnerables.
- Desenvolupen una acció social seguint principis de proximitat al territori o l'entorn.

Com veiem, es tracta d'un àmbit complex, amb límits difusos, com han confirmat les diferents opinions aquí exposades.

3. Marc legislatiu general

A Espanya, l'economia social està regulada per la Llei 5/2011, de 29 de març, que la defineix com el conjunt de les activitats econòmiques i empresarials que en l'àmbit privat porten a terme les entitats que persegueixen l'interès col·lectiu dels seus integrants, sigui l'interès general econòmic o social, o tots dos. Aquestes entitats a més, han d'actuar de conformitat amb els principis següents:

- Primacia de les persones i del fi social sobre el capital que es concreta en gestió autònoma i transparent, democràtica i participativa, que porta a prioritzar la presa de decisions en funció de les persones i les seves aportacions de treball i serveis prestats a l'entitat o en funció del fi social, més que en relació amb les seves aportacions al capital social.
- Aplicació dels resultats obtinguts de l'activitat econòmica, principalment en funció del treball aportat i el servei o l'activitat realitzada per les sòcies i socis o pels seus membres i, si escau, al fi social objecte de l'entitat.
- Promoció de la solidaritat interna i amb la societat que afavoreixi el compromís amb el desenvolupament local, la igualtat d'oportunitats entre homes i dones, la cohesió social, la inserció de persones en risc d'exclusió social, la generació de feina estable i de qualitat, la conciliació de la vida personal, familiar i laboral i la sostenibilitat.
- Independència respecte als poders públics.

Segons la mateixa llei, formen part de l'economia social:

- Les cooperatives
- Les mutualitats
- Les fundacions
- Les associacions que porten a terme activitat econòmica
- Les societats laborals
- Les empreses d'inserció
- Els centres especials de treball
- Les confraries de pescadors
- Les societats agràries de transformació
- Les entitats singulars
- Altres entitats que portin a terme activitat econòmica i empresarial creades per normes específiques que es regeixin pels principis abans esmentats.

D'altra banda, correspon a la Generalitat de Catalunya la competència exclusiva en matèria de cooperatives, tal com assenyala l'Estatut d'Autonomia de Catalunya a l'article 124, titulat *Cooperatives i Economia Social*. Aquesta competència inclou l'organització i el funcionament de les cooperatives, la qual cosa implica: la definició, la denominació i la classificació, els criteris sobre fixació del domicili, els criteris rectoris d'actuació, els requisits de constitució, la modificació dels estatuts socials, la fusió, escissió, transformació, dissolució i liquidació, la qualificació, la inscripció i la certificació al registre corresponent, els drets i deures dels socis, el règim econòmic i la documentació social, la conciliació i la mediació, els grups cooperatius i les formes de col·laboració econòmica de les cooperatives.

La competència també inclou: la regulació i el foment del moviment cooperatiu, en especial la promoció de formes de participació a l'empresa, l'accés dels treballadors i treballadores als mitjans de producció, i la cohesió social i territorial. La regulació i el foment del moviment cooperatiu inclouen: la regulació de l'associacionisme cooperatiu, l'ensenyament i la formació cooperatius, la fixació dels criteris, la regulació de les condicions i l'execució i el control dels ajuts públics al món cooperatiu. Correspon a la Generalitat la competència exclusiva sobre el foment i l'ordenació del sector de l'economia social.

El tercer sector com a conjunt no està regulat normativament, però sí les diferents entitats que el componen com ara les associacions i fundacions que, per exemple, estan regulades per l'article 118 de l'Estatut d'Autonomia.

4. Entitats que conformen l'economia social i/o el tercer sector

a) Associacions

Què són?

Una associació és una agrupació de persones que s'uneixen de manera voluntària, lliure i solidària per aconseguir, sense finalitat de lucre, un objectiu comú d'interès general o particular i que per fer-ho es comprometen a posar en comú els seus coneixements, activitats o recursos econòmics, amb caràcter temporal o indefinit. Per constituir una associació només es necessiten, com a mínim, tres persones, que poden ser tant físiques com jurídiques, ja siguin privades o públiques.

Què les regula?

- Estatut d'Autonomia de Catalunya 2006, article 118.
- Llei orgànica 1/2002, de 22 de març, reguladora del dret d'associació.
- Reial Decret 1740/2003, de 19 de desembre, sobre procediments relatius a associacions d'utilitat pública.
- Llei 11/2005, de 7 de juliol, de modificació i derogació parcial de diverses lleis relatives a entitats públiques i privades en matèria de personal. Els articles 8 i 9 estan derogats per la Llei 4/2008, de 24 d'abril, del llibre tercer del Codi civil de Catalunya.
- Reial Decret 1266/2007, de 24 de setembre, de traspàs de funcions de l'Administració de l'Estat a la Generalitat de Catalunya en matèria de declaració d'utilitat pública de les associacions i aplicació dels beneficis fiscals a associacions i fundacions.
- Decret 6/2008, de 21 de gener, pel qual s'assignen al Departament de Justícia les funcions traspassades a la Generalitat de Catalunya en matèria de declaració d'utilitat pública de les associacions i aplicació dels beneficis fiscals a associacions i fundacions.
- Llei 4/2008, de 24 d'abril, del llibre tercer del Codi civil de Catalunya, relatiu a les persones jurídiques.
- Decret 259/2008, de 23 de desembre, pel qual s'aprova el Pla de comptabilitat de les fundacions i les associacions subjectes a la legislació de la Generalitat de Catalunya.
- Decret 125/2010, de 14 de setembre, de modificació del Pla de comptabilitat de les fundacions i les associacions.
- Llei 10/2011, de 29 de desembre, de simplificació i millora de la regulació normativa.
- DOGC núm. 6035, de 30.12.2011. Aquesta llei modifica la Llei 25/2010, del 29 de juliol, del llibre segon del Codi ci-

vil de Catalunya, relatiu a la persona i la família, i deroga els articles 30, 31, 32, 36, 37 i 38 de la Llei 7/1997, de 18 de juny, d'associacions, i el Decret 207/1999, del 27 de juliol, sobre l'estructura i el funcionament del Consell Català d'Associacions.

- Llei 7/2012, de 15 de juny, de modificació del llibre tercer del Codi civil de Catalunya, relatiu a les persones jurídiques

Les associacions a Barcelona

Les **Normes reguladores de participació ciutadana**, aprovades pel Consell Plenari de 22 de novembre de 2002, doten l'Ajuntament de Barcelona d'un instrument, el Fitxer General d'Entitats, per a la relació amb les entitats d'àmbit de ciutat i de districte. El seu funcionament està reglat per les Normes reguladores del fitxer general d'entitats publicat al Butlletí Oficial de la Província l'any 2004. Les mateixes normes estableixen que l'organització del fitxer es basarà en àmbits temàtics.

Poden sol·licitar la inscripció al Fitxer general d'entitats ciutadanes:

- a) Les entitats sense finalitat de lucre amb seu social a Barcelona, i amb un marc territorial d'actuació en l'àmbit de Barcelona, que tinguin com a objecte fonamental estatutari de la

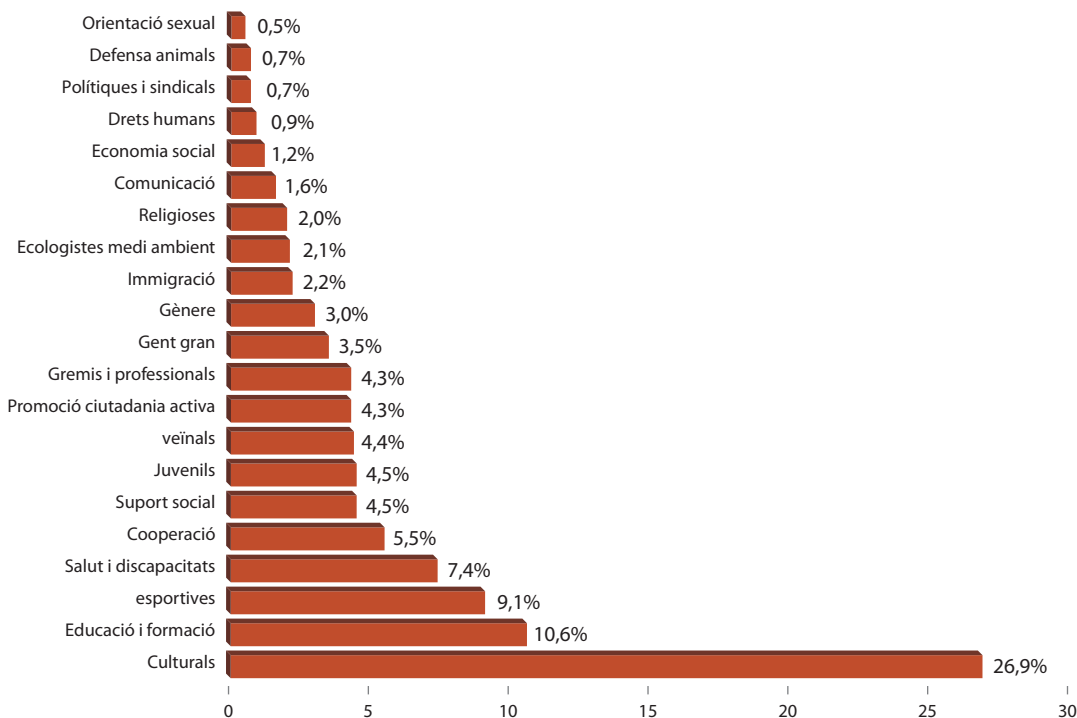
seva activitat els interessos generals de la ciutat i la millora de la qualitat de vida de la seva ciutadania.

- b) Les entitats sense finalitat de lucre que, dins del marc territorial de Barcelona, representin interessos sectorials, econòmics, comercials, professionals, científics, culturals o anàlegs.
- c) Les entitats sense finalitat de lucre amb seu social a Barcelona i que tinguin com a objecte fonamental estatutari de la seva activitat la millora de la qualitat de vida dels ciutadans i les ciutadanes de qualsevol lloc del món.

A més, les normes reguladores de participació ciutadana, a l'article 9.2, exposen que correspon a l'Ajuntament analitzar i difondre les dades obtingudes mitjançant el fitxer, amb l'objectiu de saber la situació i l'evolució del teixit associatiu de la ciutat i afavorir el debat sobre les propostes de millora d'aquest sector.

Al Fitxer general d'entitats de Barcelona, al mes de juny de 2012, hi havia inscrites 5.511 entitats que es distribueixen de la manera següent: culturals 1.484, educació i formació 585, esportives 504, salut i discapacitats 409, cooperació 303, juvenils 250, suport social 250, veïnals 244, gremis i professionals 238, promoció ciutadana activa 238, gent gran 192, gènere 165, immigració 119, ecologistes i medi ambient 115, religioses 108, comunicació 88, economia social 68, drets humans 47, defensa dels animals 39, polítics i sindicals 37 i orientació sexual 28

Registre d'entitats de Barcelona. Juny 2012

Font: Participació ciutadana i associacionisme. Ajuntament de Barcelona.

b) Fundacions

Què són?

Són organitzacions sense afany de lucre que, per voluntat de les seves persones físiques o jurídiques fundadores, tenen dedicat el seu patrimoni a finalitats d'interès general.

Què les regula?

- Estatut d'Autonomia de Catalunya 2006, article 118.
- Llei 5/2001, de 2 de maig, de fundacions, derogada per la Llei 4/2008, de 24 d'abril, del llibre tercer del Codi civil de Catalunya, llevat dels articles 51 i 52.
- Llei 11/2005, de 7 de juliol, de modificació i derogació parcial de diverses lleis relatives a entitats públiques i privades en matèria de personal. Els articles 8 i 9 estan derogats per la Llei 4/2008, de 24 d'abril, del llibre tercer del Codi civil de Catalunya.
- Ordre JUS/281/2006, de 6 de juny, per la qual es determinen els formularis i les condicions per a la presentació dels comptes anuals de les fundacions en suport digital o per via telemàtica.
- Llei 4/2008, de 24 d'abril, del llibre tercer del Codi civil de Catalunya.
- Llei 16/2008, del 23 de desembre, de mesures fiscals i financeres.
- Decret 259/2008, de 23 de desembre, pel qual s'aprova el Pla de comptabilitat de les fundacions i les associacions subjectes a la legislació de la Generalitat de Catalunya.
- Decret 125/2010, de 14 de setembre, de modificació del Pla de comptabilitat de les fundacions i les associacions.
- Llei 10/2011, de 29 de desembre, de simplificació i millora de la regulació normativa.
- Llei 7/2012, del 15 de juny, de modificació del llibre tercer del Codi civil de Catalunya, relatiu a les persones jurídiques.

La Coordinadora Catalana de Fundacions va fer l'Estudi de les Fundacions a Catalunya 2008. Va agafar com a mostra les fundacions registrades a Catalunya el 2008, un total de 2.571, 840 de les que van contestar el qüestionari, és a dir el 36,7%. L'estudi va estimar que de les 2.571 fundacions, 2.288 es mantenen actives. La majoria de les fundacions estan inscrites al protectorat de la Generalitat de Catalunya i n'hi ha vuit que estan inscrites en un registre canònic.

Nombre de fundacions segons el protectorat

(Base: fundacions actives)

Protectorat	Nombre	%
Generalitat de Catalunya	1.997	87,3
Ministeris	190	8,3
Treball i afers socials	68	3,0
Educació i ciència	67	2,9
Cultura	50	2,2
Medi ambient	5	0,2
Bisbats	105	4,6
Arquebisbat de Barcelona	70	3,1
Tarragona	2	0,1
Girona	2	0,1
Lleida	2	0,1
Solsona	2	0,1
Registre d'entitats religioses (sense especificar bisbat)	27	1,2
Total	2.288	

Distribució territorial de les fundacions

La província de Barcelona aglutina el 81% de les fundacions del país, amb 1.859 entitats; Girona el 8%, amb 173 entitats; Lleida el 5%, amb 109 entitats, i Tarragona el 6%, amb 143 entitats. A la comarca del Barcelonès s'ubiquen 1.256 entitats.

La majoria de les entitats, el 58%, operen a Catalunya (el 13,2% específicament en l'àmbit local i el 13,1% a la comarca), el 12,3% a l'Estat espanyol, el 3,2% a la Unió Europea i el 23,1% en l'àmbit internacional.

Les principals àrees d'activitat d'aquestes fundacions són la cultura (36,8%), l'educació (33,5%), els serveis socials (30,8%), la recerca (19,3%), la salut (14,6%), la cooperació, el desenvolupament, el camp internacional (11,5%), el medi ambient (6,1%), la responsabilitat social corporativa (4,9%), l'esport (3,6%).

Amb relació als recursos humans (volum de les seves plantilles), l'estudi de les fundacions a Catalunya 2008 va ser respost per 662 de les 840 fundacions entrevistades, les quals l'any 2008 ocupaven 35.575 persones a Catalunya.

Aquest estudi va fer una extrapolació i va estimar que les fundacions a Catalunya ocupaven prop de 70.000 persones. Destaca que el 55% d'aquestes organitzacions són microfundacions, amb plantilles que no superen els 10 treballadors, entre les quals el 13% no tenen cap persona assalariada.

Nombre de treballadors i treballadores. Comparació 2001-2008.

	Fundacions	%	%/total treballadors	Fundacions	%	%/total treballadors
Cap	52	11,3	0,0	89	13,4	0,0
1	54	9,8	0,2	66	10,0	0,2
Entre 2 i 5	107	19,5	1,3	140	21,1	1,3
Entre 6 i 10	87	15,8	2,4	68	10,3	1,5
Entre 11 i 50	152	27,7	13,8	182	27,5	13,3
Entre 51 i 500	79	14,4	52,4	102	15,4	44,0
Més de 500	8	1,5	20,0	15	2,3	39,7
Total	24.481	100,0	100,0	35.575	100,0	100,0
Base	549	549	24.481	662	662	35.575
Mediana	7	-	-	8	-	-

Al maig de 2012, la Coordinadora Catalana de Fundacions va presentar l'estudi El finançament de les fundacions a Catalunya, el treball de camp del qual va tenir lloc l'any 2011 i hi van participar 391 fundacions. En aquest estudi s'inclou un apartat de recursos humans on s'exposa que el 74,7% de les fundacions té personal remunerat, davant d'un 23,2% que no en té. A més, es va estimar que en el conjunt de Catalunya ocupen prop de 65.000 professionals.

Percentatge de fundacions segons nombre de treballadors en plantilla

	%
Cap	23,2
Entre 1 i 5	31,6
Entre 6 i 10	7,4
Entre 11 i 50	21,9
Entre 51 i 250	10,3
Entre 251 i 500	1,9
Més de 500	1,6
Ns/Nc	2,1
Base	391
Total treballadors/ores	65.000
Mediana	9

Font: El finançament de les fundacions a Catalunya. Coordinadora Catalana de Fundacions 2012.

Pel que fa a la composició del Patronat, les 763 entitats que han aportat dades sumen 7.244 patrons. La mitjana seria de 9,5 patrons per fundació.

Tant l'estudi de 2001 com el de 2008 assenyalen que el 44/45% de les fundacions disposen d'alguna persona voluntària, fins a estimar 23.530 persones.

Nombre de persones voluntàries

	% fundacions
Entre 1 i 5	36,2
Entre 6 i 10	16,1
Entre 11 i 50	33,2
Entre 51 i 250	8,7
Entre 251 i 500	3,4
Més de 500	2,3
Base (n)	298

Font: El finançament de les fundacions a Catalunya. Coordinadora Catalana de Fundacions 2012.

D'altra banda, a les fundacions no és correcte parlar persones sòcies o associades, sinó de col·laboradors/ores. Les xifres de les 247 fundacions donen una xifra superior a 533.560 persones col·laboradores, però matisen que les fundacions Intermón Oxfam i Vicente Ferrer assoleixen conjuntament el 78% d'aquesta xifra.

Nombre de col·laboradors/ores

	% fundacions
Entre 1 i 5	11,7
Entre 6 i 10	8,1
Entre 11 i 50	22,3
Entre 51 i 250	30,4
Entre 251 i 500	13,8
Més de 500	13,8
Base (n)	247

Font: El finançament de les fundacions a Catalunya. Coordinadora Catalana de Fundacions 2012.

c) Cooperatives

Què són?

Són societats amb plena autonomia i que actuen sota els principis de lliure adhesió i de baixa voluntària, amb capital variable i gestió democràtica, que associen persones físiques o jurídiques que tenen necessitats o interessos socioeconòmics comuns, amb el propòsit de millorar la situació econòmica i social dels seus components i de l'entorn comunitari fent una activitat empresarial de base col·lectiva on el servei mutu i l'aportació pecuniària de tots els membres permet complir una funció que tendeix a millorar les relacions humanes i a posar els interessos col·lectius per damunt de tota idea de benefici particular. Tota activitat econòmica o social pot ser objecte d'una societat cooperativa. El funcionament i l'organització de les cooperatives es regeix pels principis cooperatius formulats per l'Aliança Cooperativa Internacional.

Què les regula?

- Estatut d'Autonomia de Catalunya 2006, article 124.
- Llei 18/2002, de 5 de juliol, de cooperatives.

Tipologia

L'article 92 de la Llei de cooperatives esmentada les classifica segons la tipologia següent: agràries, marítimes, d'assegurances, de consumidors i usuaris, de crèdit, d'ensenyament, d'habitatges, sanitàries, de serveis, de treball associat i mixtes.

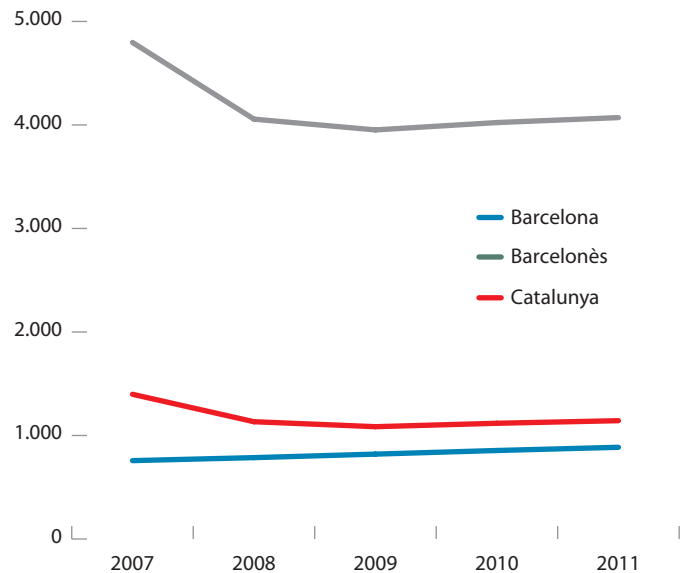
- Cooperatives agràries: les que associen titulars d'explotacions agrícoles, ramaderes o forestals, que tenen com a objecte la realització de tota classe d'activitats i operacions encaminades a la millora de les explotacions dels socis, dels seus elements o components i de la cooperativa mateixa, i també de la població agrària i del desenvolupament del món rural, i a qualsevol altra finalitat o qualsevol altre servei que siguin propis de l'activitat agrària, ramadera o forestal o que hi estiguin directament relacionats (Llei 18/2002, de 5 de juliol, de cooperatives, art. 93).
- Cooperatives marítimes, fluvials i lacustres: les que associen persones físiques o jurídiques titulars d'explotacions dedicades a activitats pesqueres o d'indústries de pesca marítima i les derivades, en les diverses modalitats del mar, els rius o els llacs o les llacunes, que tenen per objecte tota classe d'activitats i operacions encaminades a la millora econòmica i tècnica de les explotacions dels socis, dels seus elements o components i de la cooperativa mateixa, i també qualsevol altra finalitat o qualsevol altre servei que siguin propis de les activitats marítima i pesquera o d'aquí-

cultura, o que hi estiguin relacionats directament (Llei 18/2002, de 5 de juliol, de cooperatives, art. 96).

- Cooperatives d'assegurances: les que exerceixen l'activitat asseguradora d'acord amb la legislació sectorial vigent (Llei 18/2002, de 5 de juliol, de cooperatives, art. 97).
- Cooperatives de consumidors i d'usuaris: les que tenen per objecte primordial el lliurament de béns o la prestació de serveis per al consum directe dels socis i dels seus familiars i el desenvolupament de les activitats necessàries per a l'increment de la informació, la formació i la defensa dels drets dels consumidors i els usuaris. Tenen entre 50 i 300 socis en funció del nombre d'habitants de la població on es porta a terme la major part de l'activitat (Llei 18/2002, de 5 de juliol, de cooperatives, art. 98).
- Cooperatives de crèdit: associació de persones físiques o jurídiques que té per objecte satisfer les necessitats de finançament i potenciació dels estalvis dels socis respectius i també de terceres persones. Per poder constituir-se i funcionar han de complir la normativa sectorial dictada per les autoritats econòmiques (Llei 18/2002, de 5 de juliol, de cooperatives, art. 102).
- Cooperatives d'ensenyament: es consideren cooperatives d'ensenyament les que tenen per objecte procurar o organitzar qualsevol mena d'activitat escolar o docent, en alguna branca del saber o de la formació tècnica, artística, esportiva o d'altres, i també prestar serveis que facilitin l'activitat docent, com la venda de material, la pràctica de l'esport o els serveis de cuina, entre altres. També poden tenir per finalitat educar els alumnes dels centres escolars en la pràctica cooperativista. Les cooperatives d'ensenyament són formades per la lliure associació de pares i mares, d'alumnat o de les persones que el representen legalment, de personal docent i de personal no docent, llevat del que disposin els estatuts socials (Llei 18/2002, de 5 de juliol, de cooperatives, art.105).
- Cooperatives d'habitatges: són cooperatives d'habitatges les que tenen com a objecte procurar a preu de cost habitatges, serveis o edificacions complementàries als seus socis, organitzar-ne l'ús pel que fa als elements comuns i regular-ne l'administració, la conservació i la millora. Les cooperatives d'habitatges poden adquirir, parcel·lar i urbanitzar terrenys i, en general, dur a terme totes les activitats necessàries per complir els seus objectius socials (Llei 18/2002, de 5 de juliol, de cooperatives, art.106).
- Cooperatives sanitàries: cooperatives d'assegurances l'activitat empresarial de les quals consisteix a cobrir riscos relatius a la salut dels socis o dels assegurats i dels seus beneficiaris. Estan regulades per les normes que estableixen aquesta Llei, la legislació vigent sobre assegurances priva-

des, pel que fa a les cooperatives d'assegurances a prima fixa, i la normativa en matèria d'entitats d'assegurança lliure d'assistència mèdica i farmacèutica (Llei 18/2002, de 5 de juliol, de cooperatives, art. 112).

- Cooperatives de serveis: són cooperatives de serveis les que associen persones físiques o jurídiques que són titulars d'explotacions industrials o de serveis i professionals o artistes que exerceixen la seva activitat per compte propi. Les cooperatives de serveis tenen per objecte la prestació de subministraments i serveis i l'execució d'operacions destinades al millorament econòmic i tècnic de les activitats professionals o de les explotacions dels seus socis (Llei 18/2002, de 5 de juliol, de cooperatives, art. 113).
- Cooperatives de treball associat: són cooperatives de treball associat les que associen, com a mínim, tres persones físiques que, mitjançant la seva feina, es proposen produir béns o prestar serveis per a terceres persones (Llei 18/2002, de 5 de juliol, de cooperatives, art. 114).
- Cooperatives mixtes: compleixen finalitats pròpies de diverses classes de cooperatives i unifiquen les diverses activitats en una sola cooperativa de primer grau (Llei 18/2002, de 5 de juliol, de cooperatives, art. 119).

Evolució de les cooperatives a Barcelona, al Barcelonès i a Catalunya. (2007-2011)

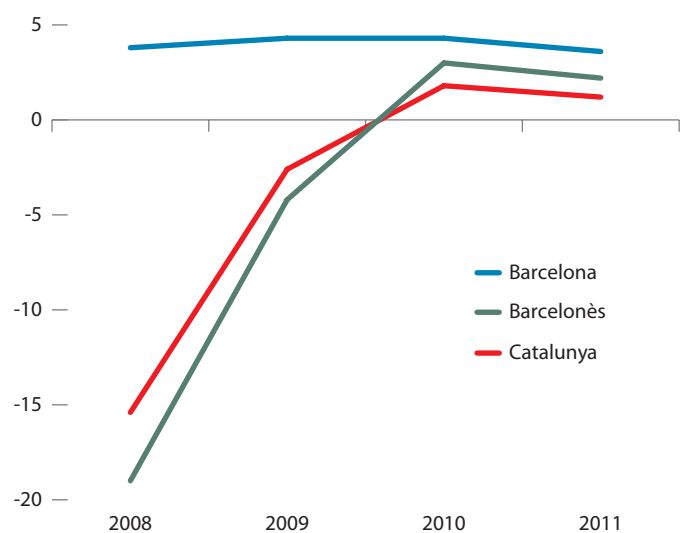
Font: Departament d'Empresa i Ocupació. Dades de desembre.

Evolució de les cooperatives a Barcelona, al Barcelonès i a Catalunya. (2007-2011)

Any	Barcelona	Barcelonès	Catalunya
2007	757	1.398	4.797
2008	786	1.133	4.056
2009	820	1.085	3.952
2010	855	1.118	4.023
2011	886	1.143	4.071

Font: Departament d'Empresa i Ocupació. Dades de desembre.

Com veiem al gràfic, el nombre de cooperatives a Catalunya assoleix el seu màxim l'any 2007 amb 4.797 entitats. L'any següent pateix una davallada fortíssima, del 15,4%, i les cooperatives existents a Catalunya se situen en 4.056. No és fins a l'any 2010 que el nombre de cooperatives es comença a recuperar moderadament, amb un creixement de gairebé el 2%. A la comarca del Barcelonès l'evolució és similar a la de Catalunya, encara que la variació de 2008 respecte a 2007 és encara més acusada, del 19%. També comença a recuperar-se el 2010 amb un creixement interanual del 3% i el 2011 és del 2,2%. A Barcelona ciutat, per contra, les variacions interanuals de 2007 a 2011 estan per sobre del 3%.

Taxa de variació anual a Barcelona, al Barcelonès i a Catalunya. (2008-2011)

Font: Departament d'Empresa i Ocupació. Dades de desembre.

Tipologia de les cooperatives per àmbit territorial. 2011

Tipologia	Barcelona	Barcelonès	Catalunya
Treball associat	687	910	3.025
Habitatges	41	45	94
Consum	30	35	128
Ensenyament	21	31	87
Mixtes	16	17	31
Segon grau	15	16	50
Confederació i federacions	7	7	7
Assegurances	0	0	0
Agràries	2	3	464
Crèdit	0	0	1
Grups cooperatius	3	3	4
Sanitàries	1	1	1
Marítimes	0	0	3
Serveis	63	75	176
Total	886	1.143	4.071

Font: Departament d'Empresa i Ocupació. Dades de desembre.

Com veiem en aquesta taula, el 21,72% de les cooperatives de Catalunya es troben a Barcelona ciutat. A més, Barcelona atreu les seus de les confederacions i federacions, de manera que les set existents a Catalunya hi tenen la seu. Per contra, lògicament, les cooperatives de caràcter agrari són pràcticament inexistents, amb només dues d'un total de 464, és a dir, un 0,4% .

Evolució del nombre de persones afiliades a la Seguretat Social de les cooperatives per àmbits territorials (2007-2011)

	Cooperatives		
	Barcelona província	Catalunya	Espanya
Any 2007	30.064	42.359	317.542
Any 2008	28.873	41.200	311.922
Any 2009	27.590	39.545	298.013
Any 2010	27.054	39.215	298.514
Any 2011	25.741	37.886	290.298

Font: Base de datos de la economía social. MEYSS

Segons dades del quart trimestre de 2011, 25.741 persones afiliades a la Seguretat Social de la província de Barcelona, 37.886 de Catalunya i 290.298 d'Espanya treballaven en una cooperativa. A la província de Barcelona se situen el 67,9% de les persones afiliades a les cooperatives de Catalunya i el 8,87% del total d'Espanya⁷

d) Societats laborals

Què són?

Les societats laborals són societats anònimes o de responsabilitat limitada en què la majoria del capital social ha de ser propietat de les persones treballadores que ofereixen serveis retribuïts de forma personal i directa, amb una relació laboral durant un temps indefinit. Requereixen un mínim de tres socis perquè cap d'ells no pot tenir una participació superior a un terç del capital social.

Hi ha dues classes de societats laborals: les societats anònimes laborals (SAL) i les societats limitades laborals (SLL), segons que els siguin aplicables les normes de les societats anònimes o de les societats limitades en tot allò que no estigui previst a la Llei 4/1997, de societats laborals.

Els trets comuns de les dues modalitats són principalment que la majoria del capital social ha de pertànyer als socis treballadors (la relació laboral dels quals ha de ser durant un temps indefinit) i que cap soci pot tenir accions (SAL) o participacions (SLL) que representin més de la tercera part del capital social.

Com a trets diferencials podem destacar que les SLL tenen el règim jurídic de les societats de responsabilitat limitada amb les especialitats pròpies de la Llei de societats laborals, mentre que el règim jurídic de les SAL pertany al de les societats anònimes amb les especialitats pròpies de la Llei de societats laborals.

Què les regula?

- Llei 4/1997, de 24 de març, de societats laborals. En tot allò que no està previst en aquesta Llei s'apliquen les normes de les societats anònimes o de les societats limitades en funció de la forma escollida.
- Llei 50/1998, de 30 de desembre, de mesures fiscals, administratives i de l'ordre social (modificació de l'article 21 de la Llei 4/1997 per l'article 34 de la present llei).
- Llei 44/2002, de 22 de novembre, de mesures de reforma del sistema financer (modifica el paràgraf primer, apartat 2, de l'article 1 de la Llei 4/1997 per la Llei 62/2003, de 30 de desembre, de mesures fiscals, administratives i de l'ordre social).
- El paràgraf segon de la Disposició addicional quarta de la Llei 4/1997 és derogat per la Disposició derogatòria única del Reial Decret legislatiu 4/2004, de 5 de març, que aprova el text refós de la Llei de l'impost de societats.

⁷ En un capítol posterior analitzarem l'evolució del nombre de persones afiliades a la Seguretat Social de les cooperatives des de l'inici de la crisi.

Evolució de les societats laborals a Espanya, Catalunya i Barcelona província.

Evolució del nombre de societats laborals per àmbits territorials (2007-2011)

	Cooperatives		
	Barcelona província	Catalunya	Espanya
Any 2007	4.125	5.319	19.737
Any 2008	4.288	5.516	17.560
Any 2009	4.291	5.526	15.679
Any 2010	4.249	5.444	14.574
Any 2011	4.269	5.417	13.465

Font: Departament d'Empresa i Ocupació. Direcció General de Cooperatives.

Com veiem en l'evolució de les societats laborals, aquestes creixen des de 2007, assoleixen el punt àlgid els anys 2008 i 2009 i posteriorment experimenten un descens l'any 2010. El 2011 a Barcelona província creix la seva presència mentre que a Catalunya i a Espanya continuen minvant.

Evolució del nombre de persones afiliades a la Seguretat Social de les societats laborals per àmbits territorials (2007-2011)

	Cooperatives		
	Barcelona província	Catalunya	Espanya
Any 2007	8.790	10.834	124.784
Any 2008	7.741	9.411	101.331
Any 2009	6.338	7.775	88.241
Any 2010	6.190	7.421	81.772
Any 2011	5.612	6.635	74.438

Font: Departament d'Empresa i Ocupació. Direcció General de Cooperatives.

L'any 2011, 5.612 persones afiliades a la Seguretat Social a la província de Barcelona treballaven per a una societat laboral, xifra que suposa el 84,58% del total de Catalunya (6.635 persones) i el 7,54% del total d'afiliats a Espanya (74.438).⁸

e) Centres especials de treball

Què són?

Els centres especials de treball (CET) són empreses que asseguren un treball remunerat a persones amb discapacitat i els garanteixen la integració laboral. També són un mitjà d'integració de persones amb discapacitat en el règim de treball ordinari.

La plantilla ha de tenir un mínim del 70% de persones treballadores amb un grau de discapacitat igual o superior al 33%.

Tenen com a finalitat assegurar un lloc de treball remunerat i la prestació dels serveis d'ajustament personal i social que requereixi el seu personal amb discapacitat.

Què els regula?

- Llei 13/1982, de 7 d'abril, d'integració social dels minusvàlids.
- Ordre de 16 d'octubre de 1998 per la qual s'estableixen les bases reguladores per a la concessió dels ajuts i les subvencions públiques destinats al foment de la integració laboral dels minusvàlids en centres especials d'ocupació i treball autònom.
- Llei 27/2009, de 30 de desembre, de mesures urgents per al manteniment i el foment de l'ocupació i la protecció de les persones aturades.
- Reial Decret Llei 10/2010, de 16 de juny, de mesures urgents per a la reforma del mercat de treball
- Llei 35/2010, de 17 de setembre, de mesures urgents per a la reforma del mercat de treball, que modifiquen diferents preceptes de la Llei 27/2009.
- Reial Decret Llei 3/2012, de 10 de febrer, de mesures urgents per a la reforma del mercat laboral.

Nombre de centres, de contractes i tipologia

Segons el Catàleg de serveis i productes dels centres especials de treball, el nombre de CET a Catalunya l'any 2009 era de 201. D'aquests, 66, és a dir el 32,84%, estaven ubicats al Barcelonès.

Amb relació als contractes, el Departament d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya xifra el nombre de contractes total en 2.137.449, 8.149 dels quals corresponen a persones amb discapacitat.

⁸ En un capítol posterior analitzarem l'evolució del nombre de persones afiliades a la Seguretat Social de les societats laborals des de l'inici de la crisi.

Evolució del nombre de contractes de persones amb discapacitats i contractes totals a Catalunya (2008-2011)

Any	Contractes de persones amb discapacitat	Contractes totals
2008	7.810	2.521.892
2009	6.603	2.077.080
2010	8.249	2.174.425
2011	8.149	2.137.449

Font: Sistema d'indicadors sobre la situació i evolució laboral de les persones amb discapacitat. Observatori del Treball. Departament d'Empresa i Ocupació.

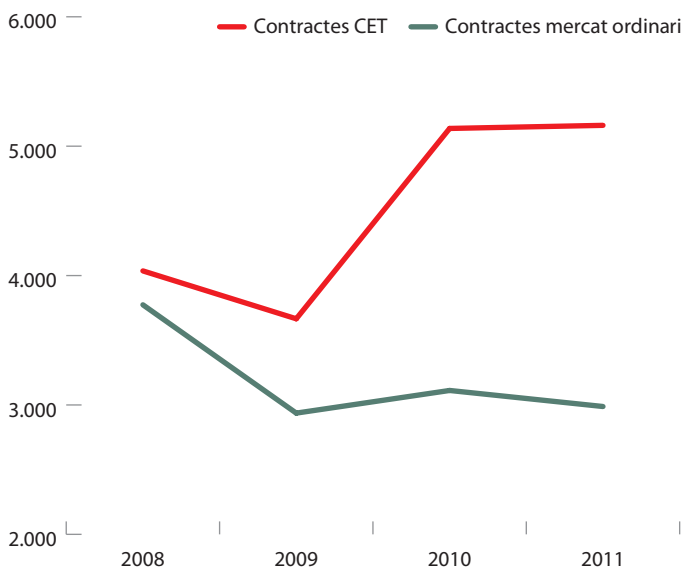
D'altra banda, l'any 2011 el nombre més gran de contractes a persones amb discapacitat o trastorn mental el trobem als centres especials de treball, amb 5.161, mentre que a les empreses del mercat ordinari n'hi havia 2.988.

Evolució dels contractes als CET i al mercat ordinari a Catalunya (2008-2011)

Any	CET	Mercat ordinari
2008	3.774	4.036
2009	3.666	2.937
2010	5.137	3.112
2011	5.161	2.988

Font: Sistema d'indicadors sobre la situació i evolució laboral de les persones amb discapacitat. Observatori del Treball. Departament d'Empresa i Ocupació.

Evolució dels contractes de persones amb discapacitat formalitzats pels CET i pel mercat ordinari. Catalunya (2008-2011)

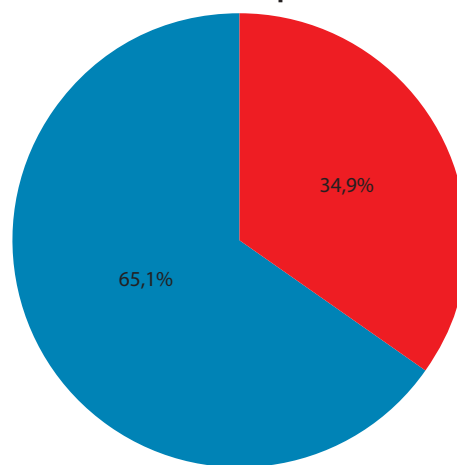

Contractació de persones amb discapacitat o trastorn segons tipus d'empresa. Catalunya i àmbit metropolità.

Any 2011	Àmbit metropolità	Catalunya
Contractes en CET	3.580	5.161
Contractes al mercat ordinari	1.921	2.988

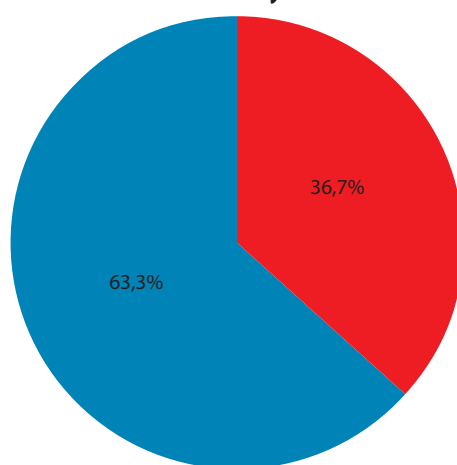
Com veiem, la contractació de persones amb discapacitat o trastorn en l'àmbit metropolità es fa en un 34,9% dels casos a l'empresa ordinària i en el 65,1% als centres especials de treball. A Catalunya, la contractació d'aquestes persones a les empreses ordinàries és més elevada i arriba al 36,7%, mentre que als CET se situa en el 63,3%.

Àmbit Metropolità

■ CET ■ Mercat Ordinari

Catalunya

■ CET ■ Mercat Ordinari

Font: Sistema d'indicadors sobre la situació i evolució laboral de les persones amb discapacitat. Observatori del Treball. Departament d'Empresa i Ocupació

f) Empreses d'inserció

Què són?

Aquelles que porten a terme qualsevol activitat econòmica de producció de béns o de prestació de serveis i l'objecte social de les quals té com a finalitat primordial la integració sociolaboral de persones en situació o risc greu d'exclusió social.

Què les regula?

- Llei 27/2002 sobre mesures legislatives per regular les empreses d'inserció.
- Llei 44/2007 per a la regulació de les empreses d'inserció d'àmbit estatal.

Les empreses d'inserció han de complir els requisits següents:

- Proporcionar processos personalitzats i assistits de treball remunerat, formació en el lloc de treball, habitació social i laboral i, si escau, serveis d'intervenció o mesures d'acompanyament social que permetin la incorporació posterior al mercat de treball ordinari.

En aquesta línia, la Llei estatal requereix que les empreses d'inserció han de disposar dels mitjans necessaris per complir els compromisos derivats dels itineraris d'inserció sociolaboral.

- Manténir, en còmput anual, un mínim d'un 30% i un màxim d'un 70% de treballadors i treballadores en procés d'inserció respecte al total de la plantilla, sense perjudici dels límits establerts per la normativa específica de societats cooperatives i de societats laborals en matèria de contractació. El nombre de persones en procés d'inserció no ha de ser en cap cas inferior a dues.

Evolució històrica del Registre administratiu d'empreses d'inserció a Catalunya i del Cens d'entitats col·laboradores d'inserció (ECI). 2004-2011

Any	Empreses	ECI
2004	1	123
2005	14	137
2006	28	154
2007	39	169
2008	45	182
2009	48	207
2010	51	233
2011	52	254

Font: Informe Diagnosi i propostes per a l'economia social i solidària i l'emprenedoria social.

L'informe Diagnosi i propostes per a l'economia social i solidària i l'emprenedoria social posa de manifest el creixement de les empreses d'inserció i de les entitats col·laboradores. També recull que el 44,23% de les empreses d'inserció es concentren a la comarca del Barcelonès (23) i el 35,54% a la ciutat de Barcelona (19).

Segons dades de l'any 2009 de FAEDEI, a Espanya hi ha 183 empreses d'inserció amb 1.518 treballadors/ores que desenvolupen els itineraris d'inserció de 1.622 persones amb risc d'exclusió social. A Catalunya hi ha 48 empreses amb 711 treballador/es que desenvolupen els itineraris d'inserció de 640 persones amb risc d'exclusió social.

g) Confraries de pescadors

Què són?

Les confraries de pescadors i les seves federacions són corporacions de dret públic sense finalitat de lucre que exerceixen funcions de representació del sector pesquer i de col·laboració i consulta amb l'Administració. Fan activitats de gestió, impuls i promoció dels interessos pesquers, d'acord amb la regulació que estableix la normativa pròpia de les confraries de pescadors.

Al voltant de les confraries s'apleguen tots els qui intervenen directament en el procés extractiu: armadors i mariners.

Què les regula?

- Llei 2/2010, del 18 de febrer, de pesca i acció marítimes.

Dades de la Confraria de Pescadors de Barcelona

Segons la **Confraria de Pescadors de Barcelona**, al port hi ha 38 embarcacions censades que es distribueixen en 21 embarcacions de cèrcol, 15 d'arrossegament i dues d'arts menors en les quals presten servei 324 treballadors classificats en les categories següents: 59 patrons, 37 mecànics, dos pràctics de pesca, dos xarxers i 224 mariners.

5. L'economia social i tercer sector. Dimensió econòmica

Diferents estudis i memòries miren de quantificar l'impacte del tercer sector i l'economia social tant en l'economia com en l'ocupació. *El impacto socioeconómico de las entidades de economía social*, de CEPES¹⁰, exposa que hi ha molt pocs estudis relatius a aquesta qüestió i fa un recull dels més rellevants. Amb caràcter general destaca La Economía Social de la Unión Europea, del Comitè Econòmic i Social Europeu (R. Chaves i J. L. Monzón), i també *Estudio económico-financiero de las empresas de economía social en España. Años 2002-2003*, centrat en les cooperatives i les societats laborals.

5.1. El pes econòmic de l'economia social i el tercer sector: una aproximació.

a) El volum econòmic de l'economia social i el tercer sector a Espanya

L'informe *Las grandes cifras de la economía social en España* (CIRIEC) exposa que l'any 2008, a Espanya, 200.000 entitats van facturar més de 116.000 milions d'euros i suposen més d'1,2 milions de llocs de treball directes. Tenint en compte que el PIB espanyol l'any 2008 va ser d'1.087.749 euros, la facturació d'aquestes entitats va suposar un 10% del PIB.

Per a l'elaboració de les xifres clau de l'economia social que s'exposen a l'informe de CIRIEC i es recullen a continuació es va recórrer a bases de dades de diversos ministeris i governs autonòmics, entitats representatives de l'economia social, memòries

Contractació de persones amb discapacitat o trastorn segons tipus d'empresa. Catalunya i àmbit metropolità.

Any 2008	Nombre d'entitats	Facturació
Cooperatives	24.738	66.285.893.350
Societats laborals	17.637	12.095.806.704
Confraries de pescadors	90	320.702.792
Centres especials de treball	1.775	1.067.303.310
Empreses d'inserció	183	54.142.735
Mutualitats de previsió social	393	2.401.933.624
Mútues	35	3.739.902.832
Fundacions privades al servei de les llars	4.279	4.878.036.000
Associacions	151.725	22.642.225.200
Entitats singulars	3	2.818.296.000
Total	200.858	116.304.242.547

Font: *Las grandes cifras de la Economía Social en España. Ámbito, entidades y cifras clave. Año 2008.*

de grups d'empreses i d'entitats singulars i bases de dades de l'economia social, a més de portar a terme quatre grans enquestes a cooperatives, societats laborals, associacions i fundacions. L'univers de referència de les enquestes eren 370.000 entitats, a les quals es van enviar 48.000 qüestionaris dels quals se'n van processar 4.500.

Com veiem al quadre, les cooperatives espanyoles van facturar 66.285.893.350 euros, el 57% del total. També hem de destacar la magnitud assolida per les societats laborals amb 12.095.806.704 euros facturats i les fundacions privades al servei de les llars amb 4.878.036.000 euros i el 10,40% i el 4,19% del total, respectivament. A la cua se situen les confraries de pescadors (320.702.792 euros) i les empreses d'inserció (54.142.735 euros). Les mutualitats de previsió social i les mútues van facturar 6.139.060.456 euros i els centres especials de treball 1.607.303.310 euros. Finalment, hem d'assenyalar que les associacions d'acció social es van situar en 13.439.053.448 euros i les d'altra tipologia en 9.203.171.752 euros, amb una suma total de 22.642.225.200 euros, és a dir, el 19,47% del total. Les tres entitats singulars (ONCE, Càritas i Creu Roja) van moure 2.818.296.000 euros, el 2,42%.

Tipologia, nombre de cooperatives i facturació a Espanya.

Any 2008	Nombre d'entitats	Facturació
Cooperatives agràries	3.757	20.141.549.046
Cooperatives explot. comun. terra	428	162.394.017
Cooperatives de treball associat	18.019	14.793.789.115
Cooperatives de consumidors i usuaris	332	12.467.647.816
Cooperatives de serveis	419	12.298.694.951
Cooperatives de transports	546	1.218.518.330
Cooperatives d'ensenyament	303	567.261.093
Cooperatives sanitàries	1	59.187.302
Cooperatives d'habitatge	626	688.000.112
Cooperatives de crèdit	81	3.020.000.000
Altres cooperatives	226	868.851.568
Total	24.739	66.285.893.350

Font: *Las grandes cifras de la Economía Social en España. Ámbito, entidades y cifras clave. Año 2008.*

Encapçalen el rànquing de facturació les cooperatives agràries amb 20.141.549.046 euros i les de treball associat amb 14.793.789.115 euros, xifres que suposen el 30,4% i el 22,3% del total de cooperatives.

Tipologia, nombre d'associacions i facturació a Espanya.

Any 2008	Nombre d'entitats	Facturació
No lucratives d'acció social	27.345	13.439.053.448
Altres associacions	124.380	9.203.171.752
Total	151.725	22.642.225.200

Font: *Las grandes cifras de la Economía Social en España. Ámbito, entidades y cifras clave. Año 2008.*

El 59,35% del que facturen les associacions d'Espanya correspon a les associacions no lucratives d'acció social.

b) El volum econòmic de l'economia social i el tercer sector a Catalunya
Tipologia, nombre d'entitats i facturació a Catalunya.

Any 2008	Nombre d'entitats	Facturació
Cooperatives	4.466	7.235.044.787
Societats laborals	1.635	1.065.428.350
Confraries de pescadors	15	90.801.272
Centres especials de treball	206	267.192.550
Empreses d'inserció	48	17.000.000
Mutualitats de previsió social	57	333.776.000
Fundacions privades al servei de les llars d'acció social	403	179.111.793

Font: *Las grandes cifras de la Economía Social en España. Ámbito, entidades y cifras clave. Año 2008.*

El mateix estudi identifica algunes de les dades de Catalunya i recull que les cooperatives catalanes van facturar 7.235.044.787 euros, l'11% del total espanyol. No facilita les dades de la diferent tipologia de les cooperatives catalanes, però sí les cooperatives agràries, amb 1.787.756.714 euros, i les de treball associat, amb 1.861.594.683 euros. També destaca la magnitud assolida per les societats laborals, amb 1.065.428.350 euros facturats, i les mutualitats de previsió social, amb 333.776.000 euros. Destaca la implantació dels centres especials de treball, que van facturar 267.192.550 d'euros, i les empreses d'inserció, és a dir, el 25% i 31% del total d'Espanya.

D'altra banda, pel que fa al tercer sector social, l'*Anuari del tercer sector social a Catalunya 2009*¹¹ estima que les entitats socials catalanes van facturar més de 5.500 milions euros, xifra que representa un 2,83% del PIB català i el 0,52% del PIB espanyol de l'any 2007.

c) El volum econòmic del tercer sector a Barcelona

Amb relació a la ciutat de Barcelona, l'*Anuari del tercer sector social a Barcelona 2009* estimava que el 2007 les entitats socials de la ciutat movien més de 1.900 milions d'euros, és a dir, el 0,97% del PIB català. Les organitzacions socials de Barcelona constitueixen un terç del conjunt de tot el tercer sector social català.

11 En el procés d'elaboració d'aquest estudi, les entitats del tercer sector català estan cridades a omplir el qüestionari del que serà nou anuari del tercer sector que es presentarà al llarg de 2013.

5.2. L'ocupació en l'economia social i el tercer sector

a) L'ocupació en l'economia social i tercer sector a la Unió Europea,

Persones que treballen a l'economia social a la Unió Europea (2009-2010)

País	Cooperatives	Mútues	Associacions, fundacions i altres	Total
Alemanya	830.258	86.497	1.541.829	2.458.584
Àustria	61.999	1.416	170.113	233.528
Bèlgica	13.547	11.974	437.020	462.541
Dinamarca	70.757	4.072	120.657	195.486
Espanya	646.397	8.700	588.056	1.243.153
Finlàndia	94.100	8.500	84.600	187.200
França	320.822	128.710	1.869.012	2.318.544
Grècia	14.983	1.140	101.000	117.123
Irlanda	43.328	650	54.757	98.735
Itàlia	1.128.381	-	1.099.629	2.228.010
Luxemburg	1.933	-	14.181	16.114
Països Baixos	184.053	2.860	669.121	856.054
Portugal	51.391	5.500	194.207	251.098
Regne Unit	236.000	50.000	1.347.000	1.633.000
Suècia	176.816	15.825	314.568	507.209
EU-15	3.874.765	325.844	8.605.750	12.806.379
Bulgària	41.300	-	80.000	121.300
Eslovàquia	26.090	2.158	16.658	44.906
Eslovènia	3.428	476	3.190	7.094
Estònia	9.850	-	28.000	37.850
Hongria	85.682	6.676	85.852	178.210
Letònia	440	-	-	440
Lituània	8.971	-	-	8.971
Malta	250	-	1.427	1.677
Polònia	400.000	2.800	190.000	592.800
República Txeca	58.178	5.679	96.229	160.086
Romania	34.373	18.999	109.982	163.800
Xipre	5.067	-	-	5.067
Nous estats membres	673.629	36.788	611.338	1.321.755
Total EU-27	4.548.394	362.632	9.217.088	14.128.134
Països candidats a formar part de la UE				
Croàcia	3.565	1.569	3.950	9.084
Islàndia	-	221	-	221

L'avançament de dades de l'Estudi de Monzón y Chaves, The Social Economy in the European Union, permet analitzar l'evolució del pes de l'economia social en els diferents països de la Unió Europea, com també en països candidats, entre els anys 2002/2003 i els anys 2009/2010. Tot i que ens permet tenir una idea global dels canvis durant aquest període, com que no inclou dades dels anys immediatament anteriors a la crisi no es pot valorar l'impacte directe de la crisi econòmica en aquesta evolució.

Podem observar que el 90,64% dels llocs de treball de l'economia social es concentren a la UE-15 i que els nous estats membres concentren només el 9,36% de l'ocupació en aquest sector. El 2,54% de les persones treballadores d'aquest sector a la UE-15 treballen en mútues, el 30,26% en cooperatives i el 67,20% en associacions, fundacions i altres entitats similars. Els percentatges en la UE-27 són molt similars: el 2,57% treballen en mútues, el 32,19% en cooperatives i el 65,24% en associacions, fundacions i altres.

Pes de l'economia social en l'ocupació a la Unió Europea (2009-2010)

País	Ocupació en l'economia social	Total ocupació	%
Suècia	507.210	4.545.800	11,16%
Bèlgica	462.540	4.488.700	10,30%
Països Baixos	856.050	8.370.200	10,23%
Itàlia	2.228.010	22.872.300	9,74%
França	2.318.540	25.692.300	9,02%
Finlàndia	187.200	2.447.500	7,65%
Total UE-15	12.806.370	172.790.400	7,41%
Luxemburg	16.110	220.800	7,30%
Dinamarca	195.490	2.706.100	7,22%
Espanya	1.243.150	18.456.500	6,74%
Estònia	37.850	570.900	6,63%
Total UE-27	14.128.134	216.397.800	6,53%
Alemanya	2.458.580	38.737.800	6,35%
Àustria	233.528	4.096.300	5,70%
Regne Unit	1.633.000	28.941.500	5,64%
Irlanda	98.740	1.847.800	5,34%
Portugal	251.100	4.978.200	5,04%
Hongria	178.210	3.781.200	4,71%
Bulgària	121.300	3.052.800	3,97%
Polònia	592.800	15.960.500	3,71%
República Txeca	160.090	4.885.200	3,23%
Grècia	117.120	4.388.600	2,65%
Eslovàquia	44.910	2.317.500	1,94%
Romania	163.350	9.239.400	1,77%
Xipre	5.070	385.100	1,32%
Malta	1.680	164.200	1,02%
Eslovènia	7.090	966.000	0,73%
Lituània	8.970	1.343.700	0,67%
Letònia	440	840.900	0,05%
Països candidats a formar part de la UE			
Croàcia	9.080	1.541.200	0,59%
Islàndia	220	165.800	0,13%

Font: Departament d'Empresa i Ocupació. Direcció General de Cooperatives.

UE-5
  UE-27

En el quadre podem observar el pes de l'ocupació en aquest sector dins de l'economia de cada país de la Unió Europea. Suècia, Bèlgica, els Països Baixos, Itàlia, França i Finlàndia estan per sobre de la mitjana europea, que és del 7,41%. Espanya, amb un creixement del 6,74%, es troba per sota de la mitjana de l'UE-15, però lleugerament per sobre de la mitjana de la UE-27. Dels nous estats membres, el que té el percentatge més elevat és Estònia, amb un 6,63%, seguida per Hongria (4,71%). La mitjana dels països de la UE-27 és del 6,53%.

The Social Economy in the European Union posa de manifest que malgrat l'impacte de la crisi econòmica al final del període, l'ocupació en el sector de l'economia social (en concret, cooperatives i associacions) a la UE-15 creix respecte a les dades dels anys 2002 i 2003 (un 31,51% i un 24,06%, respectivament) i ja arriba quasi a 12,5 milions de persones.

A Espanya, més d'1,2 milions de persones estan ocupades al tercer sector, amb taxes de creixement superiors a la mitjana de la UE-15, tant en cooperatives com en associacions. D'altra banda, no es poden establir conclusions respecte a l'evolució dels llocs de treball dels estats més recents de la Unió Europea ja que en manquen un bon nombre de dades.

Persones que treballen a l'economia social a la Unió Europea (2009-2010)

	Llocs de treball 2002/2003		Llocs de treball 2009/2010		Percentatge de variació	
	Cooperat.	Assoc.	Cooperat.	Assoc.	Cooperat.	Assoc.
Alemanya	466.900	1.414.937	830.258	1.541.829	77,82%	8,97%
Àustria	62.145	190.000	61.999	170.113	-0,23%	-10,47%
Bèlgica	17.047	249.700	13.547	437.020	-20,53%	75,02%
Dinamarca	39.107	120.657	70.757	120.657	80,93%	0%
Espanya	488.606	380.060	646.397	588.056	32,29%	54,73%
Finlàndia	95.000	74.992	94.100	84.600	0,95%	12,81%
França	439.720	1.435.330	320.822	1.869.012	-27,04%	30,21%
Grècia	12.345	57.000	14.983	101.000	21,37%	77,19%
Irlanda	35.992	118.664	43.328	54.757	20,38%	53,86%
Itàlia	837.024	499.389	1.128.381	1.099.629	34,81%	120,19%
Luxemburg	748	6.500	1.933	14.181	158,42%	118,17%
Països Baixos	110.710	661.400	184.053	669.121	66,25%	1,17%
Portugal	51.000	159.950	51.391	194.207	0,77%	21,42%
Regne Unit	190.458	1.473.000	236.000	1.347.000	23,91%	8,55%
Suècia	99.500	95.197	176.816	314.568	77,70%	230,44%
Total UE-15	2.946.302	6.936.776	3.874.765	8.605.750	31,51%	24,06%
Bulgària	-	-	41.300	80.000	-	-
Eslovàquia	82.012	16.200	26.090	16.658	-68,19%	2,83%
Eslovènia	4.401	-	3.428	3.190	-22,11%	-
Estònia	15.250	8.000	9.850	28.000	-35,41%	250,00%
Hongria	42.787	32.882	85.682	85.852	100,25%	161,09%
Letònia	300	-	440	-	46,67%	-
Lituània	7.700	-	8.971	-	16,51%	-
Malta	238	-	250	1.427	5,04%	-
Polònia	469.179	60.000	400.000	190.000	-14,74%	216,67%
Rep. Txeca	90.874	74.200	58.178	96.229	-35,98%	26,69%
Romania	-	-	34.373	109.982	-	-
Xipre	4.491	-	5.067	-	12,83%	-

b) L'ocupació en l'economia social i el tercer sector a Espanya

En el cas de l'Estat espanyol, les dades més recents pertanyen a l'estudi Las grandes cifras de la Economía Social en España, en el qual podem observar que a Espanya l'economia social suposa 1.243.596 milions de llocs de treball directes. Tenint en compte que, segons l'EPA, l'any 2008 Espanya tenia una població ocupada de 20.257.600 persones i una població activa de 22.848.300, es pot estimar que l'economia social al nostre país suposa el 5,44% de la població activa i el 6,14% de la població ocupada.

D'altra banda, pel que fa al subsector d'entitats que actuen dins de l'àmbit dels mercats¹³, les cooperatives, amb 456.870 llocs de treball directes, i les societats laborals, amb 133.756, suposen el 36,74% i el 10,76% del total de llocs de treball de l'economia social (i, per tant, el 2,26% i el 0,66% de la població ocupada espanyola). Al subsector de no-mercat, les associacions, amb 470.348, i les fundacions privades al servei de les llars,

Tipologia d'entitats i llocs de treball directes a Espanya.

Any 2008	Llocs de treball directes
Cooperatives	456.870
Societats laborals	133.756
Confraries de pescadors	442
Centres especials de treball	52.631
Empreses d'inserció	3.140
Mutualitats de previsió social	2.609
Mútues	6.091
Fundacions privades al servei de les llars	52.106
Associacions	470.348
Entitats singulars	65.603
Total	1.243.596

Font: Las grandes cifras de la Economía Social en España. Ámbito, entidades y cifras clave. Año 2008.

13 La distinció entre organitzacions de mercat i de no mercat es desenvolupa a l'apartat de definició de l'economia social, tercer sector i sector no lucratiu.

amb 52.106 llocs de treball directes, suposen el 37,82% i el 4,19% del total. Les persones que treballaven en associacions el 2008 suposaven el 2,37% de la població ocupada.

Aquestes dades són molt similars a les facilitades per l'*Anuario del Tercer Sector de Acción Social en España 2010*, que estima en 529.029 les persones remunerades per les entitats del tercer sector d'acció social, 43.765 de les quals (el 8,3% del total) treballen en les tres organitzacions singulars¹⁴. Suposarien el 2,44% de la població ocupada l'any 2008 a Espanya, sense incloure aquestes tres entitats singulars.

Llocs de treball directes per tipologia d'associacions a Espanya. 2008.

Associacions	470.347
Associacions d'acció social	287.285
Altres associacions	183.062
Entitats singulars	65.603

Font: *Las grandes cifras de la Economía Social en España. Ámbito, entidades y cifras clave. Año 2008.*

Dins del sector de les cooperatives destaca la importància de les de treball associat, que agrupen a 221.844 treballadors/ores, és a dir, el 48,56% del total de llocs de treball directes de les cooperatives. També és rellevant el paper de les cooperatives agràries, amb 90.308 llocs de treball directes (19,77%), i el de les cooperatives de consumidors i usuaris (65.618 persones treballadores, el 14,36% del total).

Llocs de treball directes per tipologia de cooperatives a Espanya. 2008

	Llocs de treball directes
Cooperatives agràries	90.308
Cooperatives explot. comun. terra	3.835
Cooperatives de treball associat	221.844
Cooperatives de consumidors i usuaris	65.618
Cooperatives de serveis	9.830
Cooperatives de transports	17.038
Cooperatives d'ensenyament	14.828
Cooperatives sanitàries	807
Cooperatives d'habitatge	2.981
Cooperatives de crèdit	20.940
Altres cooperatives	8.841
Total	456.870

Font: *Las grandes cifras de la Economía Social en España. Ámbito, entidades y cifras clave. Año 2008.*

Cal destacar també l'aproximació portada a terme per l'*Anuari del tercer sector a Catalunya 2009*, que estimava que hi havia a prop de 100.000 persones contractades pel tercer sector social a Catalunya. Atès que, segons les dades del quart trimestre de l'EPA, la població ocupada a Catalunya era de 3.547.300 persones i la població activa de 3.799.100, les persones contractades per aquest sector a Catalunya representaven el 2,82% de la població ocupada i el 2,63% de la població activa catalana.

Una primera conclusió que hem d'extreure de l'anàlisi de les dades anteriors és que aquestes varien segons els estudis i les fonts consultades, especialment en el cas català. A tall d'exemple, podem dir que les dades provinents de l'Estudi de les Fundacions a Catalunya 2008, de la Coordinadora Catalana de Fundacions, va estimar que a Catalunya les fundacions ocupaven gairebé 70.000 persones. En canvi, l'estudi *Las grandes cifras de la Economía social en España* baixava aquesta xifra fins a 52.106 persones. També resulta curiós que el nombre de persones ocupades que declara tenir la Confraria de Pescadors de Barcelona superi àmpliament la xifra de persones contractades per totes les confraries catalanes, segons les dades contingudes a l'estudi de CIRIEC-Espanya.

Un altra font interessant per conèixer la tipologia de persones contractades al sector el dona l'Observatori del Tercer Sector Social de Catalunya, que va publicar al novembre de 2009 l'estudi *Ocupació del tercer sector a Catalunya*, sobre la base de l'anuari del tercer sector a Catalunya 2009, que inclou 6.300 entitats del tercer sector social (al voltant del 61% de tot el tercer sector social de Catalunya). A partir de les respostes de 484 qüestionaris rebuts va fer una aproximació a les grans dades amb relació a l'ocupació en el tercer sector social.

Segons les dades d'aquest informe, els equips de les entitats socials estan compostos majoritàriament per persones voluntàries (67%), mentre que el pes de les persones contractades és inferior (30%). Aquest estudi també va concloure que el tercer sector té un personal predominantment femení (de les 100.093 persones contractades estimades, un 73% són dones), que la majoria de persones contractades (un 69%) tenia contracte indefinit (s'hi inclou el 5% de fixos discontinus) i que, amb relació al tipus de jornada, el 62% treballen a temps complet i el 38% a temps parcial.

Pel que fa a la categoria professional, el 39% de les persones contactades pel tercer sector social són personal tècnic, el 27% personal de suport, el 19% personal auxiliar, el 9% responsables d'àrea i el 6% tenen tasques de coordinació o direcció. D'altra banda, es tracta d'un equip jove, ja que el 49% tenen entre 20 i 35 anys, el 36% entre 36 i 50 anys, el 12% entre 51 i 65 anys i el 3% menys de 20 anys.

14 Creu Roja, Càritas i ONCE

A més cal destacar que el 40% de les persones contractades tenen estudis universitaris, el 34% secundaris, el 23% primaris i el 3% no tenen estudis. Segons els anys d'antiguitat a l'entitat, el 48% de persones contractades tenien una antiguitat de menys de 3 anys, el 21% entre 3 i 5 anys, el 14% entre 6 i 10 anys, el 12% entre 11 i 20 anys i només el 5% més de 20 anys. Entre les entitats enquestades predominen les organitzacions petites, ja que el 30% tenen entre 4 i 10 treballadors/ores, el 46% entre 11 i 50, el 19% de 51 a 250 i el 5% més de 250.

Segons aquest estudi, les entitats del tercer sector tenen més capacitat per crear ocupació destinada als col·lectius de treballadors/ores amb més dificultats d'accedir a un lloc de treball, com per exemple les persones amb baixa qualificació. A Catalunya, segons l'informe Ocupació al tercer sector social, el 17,17% de les persones treballadores no tenen estudis o tenen estudis primaris, mentre que entre les organitzacions que componen el tercer sector aquest percentatge se situa en el 26%.

D'altra banda, observem que el percentatge de persones treballadores que tenen contracte amb una durada determinada al tercer sector social (31%) està per sobre de la mitjana catalana (23%).

d) L'ocupació en el tercer sector a Barcelona

A partir de les dades de Catalunya, l'*Anuari del Tercer Sector social de la ciutat de Barcelona 2009*¹⁵ va estimar que les persones contractades l'any 2007 per les entitats amb seu a la ciutat de

Barcelona eren prop de 37.000, la qual cosa suposa el 37% del total de la contractació del sector a Catalunya.

e) L'evolució de l'afiliació a la Seguretat Social: comparació de dades generals i dades de cooperatives i societats laborals

Com veiem al quadre, la crisi econòmica es comença a visualitzar a partir de l'any 2008, tant a la província de Barcelona com a Catalunya i Espanya, quan decreix l'afiliació a la Seguretat Social als tres àmbits territorials, reducció que arriba al punt àlgid l'any 2009 a la província de Barcelona i a Catalunya, mentre que al conjunt de l'Estat espanyol s'havia assolit l'any precedent. L'any 2010, la pèrdua d'afiliació s'alenteix i la variació interanual és inferior a l'1% en els tres àmbits territorials, tot i que l'any següent torna a superar el 2%. La pèrdua d'afiliació a la Seguretat Social entre el 2007 i el 2011 és de l'11,3% a la província de Barcelona, l'11,7% a Catalunya i el 10,9% a Espanya.

Per la seva banda, les 31.353 persones afiliades a la Seguretat Social de cooperatives i societats laborals a la província de Barcelona, les 44.521 a Catalunya i les 364.736 a Espanya signifiquen l'1,38% del total d'afiliació de la província, el 1,48% del total de Catalunya i el 2,13% del total d'afiliació a Espanya.

Les dades demostren que la reducció de l'afiliació en cooperatives i societats laborals és més acusada que al conjunt de l'economia. La pèrdua d'afiliació conjunta de cooperatives i societats laborals entre el 2007 i el 2011 és del 19,3% a la província de

Afiliació per àmbits territorials. Dades el darrer dia del trimestre

	Afiliats SS IV trimestre			Variacions interanuals		
	Barcelona província	Catalunya	Espanya	Barcelona província	Catalunya	Espanya
2007	2.564.016	3.398.642	19.195.755	1,49	1,80	2,27
2008	2.462.060	3.252.560	18.305.613	-3,98	-4,30	-4,64
2009	2.343.736	3.099.878	17.640.018	-4,81	-4,69	-3,64
2010	2.334.644	3.086.563	17.478.095	-0,39	-0,43	-0,92
2011	2.274.116	3.001.447	17.111.792	-2,59	-2,76	-2,10

Font: Institut General de la Seguretat Social

Comparació de l'afiliació per àmbits territorials en cooperatives i societats laborals. Dades el darrer dia del trimestre

	Cooperatives + societats laborals			Variacions		
	Barcelona província	Catalunya	Espanya	Barcelona província	Catalunya	Espanya
2007	38.854	53.193	442.326			
2008	36.614	50.611	413.253	-5,77	-4,85	-6,57
2009	33.928	47.320	386.254	-7,34	-6,50	-6,53
2010	33.244	46.636	380.286	-2,02	-1,45	-1,55
2011	31.353	44.521	364.736	-5,69	-4,54	-4,09

15 Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya i de l'Observatori del Tercer Sector (OTS) realitzada amb col·laboració amb l'Ajuntament de Barcelona

Afiliació en societats laborals. Dades el darrer dia del trimestre

	Persones afiliades			Variacions interanuals		
	Barcelona província	Catalunya	Espanya	Barcelona província	Catalunya	Espanya
2007	8.790	10.834	124.784	-	-	-
2008	7.741	9.411	101.331	-11,93	-13,13	-18,79
2009	6.338	7.775	88.241	-18,12	-17,38	-12,92
2010	6.190	7.421	81.772	-2,34	-4,55	-7,33
2011	5.612	6.635	74.438	-9,34	-10,59	-8,97

Font: Departament d'Empresa i Ocupació. Direcció General de Cooperatives.

Barcelona, del 16,3% a Catalunya i del 17,5% al conjunt de l'Estat espanyol. En el mateix període, la pèrdua d'afiliació global és de l'11,3% a la província, l'11,7% a Catalunya i el 10,9% a Espanya.

L'any 2008 s'observen els efectes de la crisi econòmica tant a les cooperatives com a les societats laborals, amb reduccions generalitzades del nombre d'afiliats. En el sector de les societats laborals, l'any 2008 les reduccions van ser superiors a l'11% en els tres àmbits territorials i van arribar al màxim l'any 2009 amb baixades que van arribar quasi al 19% a la província de Barcelona. Des de l'any 2007, les societats laborals han perdut un 36,2%, un 38,8% i un 40,3% d'afiliats a la Seguretat Social a Barcelona província, a Catalunya i a Espanya, respectivament.

Per la seva banda, les cooperatives tenen una variació interanual menys acusada que les societats laborals, que també comença l'any 2008 amb màxims l'any 2009. La caiguda es modera el 2010 i es torna a incrementar l'any 2011. En el període 2007-2011, les cooperatives han perdut un 14,4%, un 10,6% i un 8,6% d'afiliats a la Seguretat Social a Barcelona província, Catalunya i Espanya, respectivament.

Les característiques de les persones treballadores en situació d'alta a la Seguretat Social en cooperatives i societats laborals¹⁶ assenyalen que:

- El 24% tenen un contracte de caràcter temporal amb la seva empresa, que arriba fins al 33,7% del percentatge a les societats limitades laborals i al voltant del 23% en altres models societaris.
- El pes dels treballadors que tenen una relació temporal és més alt dins del col·lectiu de joves.

- El 18,7% de les persones treballadores fa la seva activitat a temps parcial (a les societats laborals aquest percentatge oscil·la entre el 15,3% a les anònimes i el 27,5% a les limitades).
- Gairebé el 63% de les persones fa més d'un any que treballa a les cooperatives i societats laborals, encara que el percentatge augmenta fins al 80% a les societats anònimes laborals.
- La distribució de les persones treballadores per categories ofereix una gran disparitat segons el tipus de societat. A les cooperatives, el 24% de les persones treballadores són no qualificades i el 21,8% oficials. A les societats anònimes laborals i a les limitades, el 52% i el 43,3%, respectivament, són oficials, mentre que les persones no qualificades disminueixen fins al 17%.
- Pel que fa al gènere, com més gran és la societat més elevada és la presència de dones, que arriben a superar els homes a les empreses de més de 50 treballadors/ores.

5.3. Efectes socioeconòmics vinculats a les empreses de l'economia social

Els efectes positius de l'actuació de les empreses de l'economia social no es limiten a l'impacte sobre l'ocupació i l'activitat econòmica. L'estudi *El impacto socioeconómico de las entidades de economía social* de CEPES va voler anar més enllà i valorar-ne els seus efectes en termes d'"utilitat social", tal com la defineix Jean Gadrey. L'estudi defineix aquest concepte com l'activitat pròpia d'una família de l'economia social que té com a objectiu "contribuir a la reducció de desigualtats econòmiques i socials i assolir l'afirmació de nous drets; a la solidaritat (nacional, inter-

Afiliació en cooperatives. Dades el darrer dia del trimestre

	Persones afiliades			Variacions interanuals		
	Barcelona província	Catalunya	Espanya	Barcelona província	Catalunya	Espanya
2007	30.064	42.359	317.542	-	-	-
2008	28.873	41.200	311.922	-3,96	-2,74	-1,77
2009	27.590	39.545	298.013	-4,44	-4,02	-4,46
2010	27.054	39.215	298.514	-1,94	-0,83	0,17
2011	25.741	37.886	290.298	-4,85	-3,39	-2,75

16 Base de datos de la economía social. Cuadro resumen de resultados a 30 de junio de 2012.

nacional o local); a la sociabilitat, i a la millora de les condicions col·lectives del desenvolupament humà sostenible (incloent-hi educació, sanitat, cultura, medi ambient i democràcia)¹⁷.

Aquest estudi de CEPES identifica el concepte d'utilitat social a través de quatre àmbits mitjançant una metodologia basada en el mesurament i la valoració de l'impacte econòmic de l'economia social que parteix de la mostra contínua de vides laborals, comparant el comportament de diferents variables en una mostra d'empreses d'economia social amb un grup de control compost d'empreses ordinàries.

Els quatre eixos identificats són: 1) la contribució a la cohesió social i territorial, posant l'accent en els efectes relacionats amb l'ocupació de col·lectius amb dificultats d'accés a l'ocupació; 2) la qualitat de l'ocupació; 3) la millora de la igualtat d'oportunitats, i 4) l'oferta de serveis socials.

A continuació descrivim amb més detall les principals conclusions amb referència als enunciats anteriors:

a) **Respecte a la cohesió social.** L'estudi demostra que les empreses d'economia social tenen més capacitat de crear ocupació per a aquells col·lectius de treballadors/ores amb més dificultats per accedir a un lloc de treball: dones més grans de 45 anys; persones majors de 55 anys; amb discapacitat; en situació de risc d'exclusió social i amb baixa qualificació.

En aquest sentit, i malgrat que el grau de feminització és 3,3 punts més baix a les empreses d'economia social, les dones majors de 45 anys tenen més pes que en les empreses ordinàries (3,8 punts). Passa el mateix amb les persones més grans de 55 anys: els homes 4,6 punts per sobre i les dones 5,4 punts. En especial, destaca el pes en aquestes empreses de les persones amb discapacitat (tant en grau superior al 33%, com superior al 65%), on segons dades d'afiliació a la Seguretat Social el percentatge d'aquestes persones treballadores és clarament més alt en les empreses d'economia social. En el primer cas el supera en 31,1 punts i en el segon en 10 punts.

b) **Amb relació a la qualitat de l'ocupació,** l'estudi també aporta dades que demostren que el balanç és més favorable per a les empreses d'economia social comparades amb les empreses del grup de control. Una de les principals conclusions que s'extreu és que hi ha més estabilitat de l'ocupació a les empreses d'economia social, ja que en aquestes el percentatge de treballadors/ores que ha tingut una o més

experiències d'ocupació continuades és 38,6 punts superior al grup de control. L'estudi també fa esment del tipus de jornada: la parcial a les empreses d'economia social és menys freqüent i la diferència en les dones és de 6,6 punts i en els homes de 0,2. D'altra banda, es destaca la similitud salarial existent entre ambdues classes d'empreses, malgrat que les d'economia social són un xic més igualitàries atès que hi ha menys diferències entre les diverses categories de treballadors.

Salaris dels treballadors/ores a jornada completa a les empreses d'economia social i del grup de control.

Detall per característiques de les persones treballadores i el seu lloc de treball.

Diferències en el salari mitjà total de cada grup (100)

Valor de la mediana	Empreses del grup de control	Empreses de l'economia social
Total treballadors/ores, n = 30.906	100,0	100,0
Homes	108,8	105,3
Dones	88,1	88,9
Menors de 25 anys	74,8	71,4
De 25 a 44 anys	98,8	93,5
De 45 a 54 anys	110,8	112,1
De 55 anys i més	114,2	113,5
Nacionalitat espanyola	102,2	101,6
Nacionalitat estrangera	78,8	70,6
Persones amb enginyeries, llicenciatures i alta direcció	263,3	162,1
Persones amb enginyeries tècniques, i ajudants amb titulació	149,5	148,1
Caps administratius i de taller	189,0	164,5
Ajudants no titulats	152,5	115,4
Oficials administratius	110,5	127,5
Subalterns	78,5	92,6
Auxiliars administratius	78,9	100,9
Oficials de 1a i 2a	95,8	93,3
Oficials de 3a i especialistes	87,2	77,5
Peons i assimilats	76,5	69,6
De durada indefinida	101,0	101,8
De durada determinada	86,8	82,8
Àmbit urbà	107,0	105,1
Àmbit rural	84,1	96,4

Font: *El impacto socioeconómico de las entidades de economía social. Identificación, medición y valoración de los efectos vinculados a los principios de actuación de las empresas de economía social.*

17 Gadrey, J. (2006): L'utilité sociale en question, à la recherche de conventions, de critères de méthodes d'évaluation, a Jean-Noël Chopart, Guy Neyret et Daniel Rault (dir.), Les dynamiques de l'économie sociale et solidaire, Paris, La Découverte, col.

18 La MCVL és un conjunt de microdades individuals però anònimes extret dels registres de la Seguretat Social. La informació de la Seguretat Social es completa amb informació fiscal aportada per l'AEAT i amb la del Padró continu facilitat per l'INE.

- c) Un altre eix que ha tractat l'estudi és **la igualtat d'oportunitats a les empreses**, que té efectes en les condicions de treball, en les retribucions i en el tipus de jornada. L'estudi mostra que a les empreses de l'economia social hi ha una presència més gran de dones, de persones treballadores amb discapacitat, de menors de 25 anys i de majors de 55 en llocs d'alta direcció i qualificació. Pel que fa al nivell salarial, les dones de 45 a 54 anys que treballen a jornada completa en els llocs d'alta direcció i qualificació d'una empresa d'economia social cobren un 34,1% menys que els homes que ocupen un lloc similar, diferència que s'amplia fins al 50,5% a l'empresa ordinària. Aquest diferencial també és més petit per al grup de dones de 25 a 44 anys i en els treballadors majors de 55 anys.

A les empreses d'economia social s'observa menys disparitat en les trajectòries laborals entre homes i dones. Les de les dones, encara que significativament menys estables que les dels homes, són més similars a aquests que en el grup de control i el nombre d'episodis de desocupació amb prestació és fins i tot el doble que el dels homes.

La temporalitat de les persones treballadores d'entre 25 i 44 anys és més elevada en l'economia social. El 72,2% dels homes i el 68,2% de les dones tenen contracte indefinit, mentre que en el grup control en tenen el 77,8% i el 77,5%, respectivament. També és més gran en aquestes empreses el percentatge dels treballadores/ores que han pogut gaudir d'una excedència per a la cura dels fills.

- d) L'informe ha posat de manifest que hi ha una especialització productiva de les empreses de l'economia social en serveis lligats a serveis socials i educatius, és a dir, a la cura de les persones, especialment en aquelles branques d'activitat i determinats serveis que l'economia ordinària i l'Estat del benestar no cobreixen o encara no estan prou desenvolupats pel que fa a determinats col·lectius o àmbits geogràfics.

Com veiem al quadre, de cada 100 empreses que desenvolupen una activitat relacionada amb els serveis a les persones grans i a les persones amb discapacitat, 10 són empreses de l'economia social. També tenen una forta presència en els serveis educatius, on arriben a assolir el 8,6% de l'oferta. Les especialitats en què les empreses de l'economia social tenen més pes són l'educació preprimària (14%), la primària (13%) i la cura diürna d'infants (9,8%).

Cal destacar que les empreses de l'economia social tenen una presència més gran en activitats de serveis que es consideren socialment necessaris i que estan vinculats al concepte de desenvolupament humà sostenible. Finalment, cal assenyalar que el pes de les empreses de l'economia social en el total de l'economia és del 3,9%.

Participació de les empreses de l'economia social en les activitats econòmiques lligades a serveis socials i educatius (març 2010)

CNAE		Empreses ordinàries	Empreses de l'economia social
872	Assistència a establiments residencials per a persones amb discapacitat intel·lectual, malaltia mental i drogodependència	92,6	7,4
873	Assistència a establiments residencials per a gent gran amb discapacitat física	97,8	2,2
881	Activitats de serveis socials sense allotjament per a gent gran amb discapacitat	83,9	16,1
Total dependència		89,9	10,1
851	Educació preprimària	86,0	14,0
852	Educació primària	97,0	13,0
853	Educació secundària	90,8	9,2
854	Educació postsecundària	95,6	4,4
855	Altra educació	95,1	4,9
856	Activitats auxiliars a l'educació	100,0	0
85	Total educació	91,8	8,6
879	Altres activitats d'assistència en establiments residencials	94,3	5,7
889	Altres activitats de serveis socials sense allotjament (cura diürna infància i altres)	90,2	9,8
Altres serveis socials		91,1	9,9
Total economia		96,1	3,9

Font: *El impacto socioeconómico de las entidades de economía social. Identificación, medición y valoración de los efectos vinculados a los principios de actuación de las empresas de economía social.*

L'informe de CEPES fa una valoració dels efectes socioeconòmics vinculats a les empreses de l'economia social i quantifica l'impacte sobre la cohesió social, l'impacte territorial i les persones destinatàries,

a) Quantificació de l'impacte en la cohesió social

CEPES es va aventurar a fer una simulació en què les empreses de l'economia social es comportaven com empreses de l'economia ordinària. Els principals resultats van ser que prop de 158.000 persones treballadores pertanyents a algun col·lectiu amb dificultat d'accés a l'ocupació perdrien la feina, és a dir, 85.403 treballadors/ores amb discapacitat, 1.622 en risc d'exclusió social, 6.635 persones treballadores majors de 55 anys, 3.664 dones més grans de 45 i 61.562 persones treballadores amb baixa qualificació.

Pel que fa a les condicions de treball, moltes persones les veurien modificades. A tall d'exemple, 6.800 persones treballadores es veurien obligades a canviar la jornada completa actual per una jornada parcial no desitjada i aproximadament 156.000 veurien reduït el seu salari. A més, anualment 10.500 persones treballadores no tindrien continuïtat en la feina i passarien a tenir una o més experiències de desocupació.

Amb relació a la igualtat d'oportunitats, les persones treballadores que pertanyen a col·lectius que estan infrarepresentats en els llocs de direcció (majors de 55 anys, persones amb discapacitat i dones) deixarien d'estar en aquests llocs de direcció.

Com hem vist, l'economia social completa en molts casos l'oferta de serveis socials i altres d'interès social. Si no existís aquesta especialització, al voltant de 1.000 empreses que s'ocupen de la gent gran i de les persones amb discapacitat i prop de 2.500 de l'àmbit de l'educació i dels serveis socials desapareixerien i deixarien sense servei moltes de les persones destinatàries

L'informe de CEPES mostra que els beneficis nets directes vinculats a la contribució d'aquestes empreses a la cohesió social arriba a 3.405 milions d'euros anuals. Malauradament, no pot xifrar tan exactament els beneficis indirectes ja que són més difícils de quantificar.

Es xifren com a **beneficis totals** (directes i indirectes) l'ocupació dels col·lectius amb dificultats especials d'accés, que genera quasi 3.072 milions d'euros anuals. L'ocupació de persones amb discapacitat representa 1.624 milions d'euros anuals i la persones amb baixa qualificació 1.094 milions. Els beneficis associats a la qualitat de l'ocupació es xifren en 332,8 milions, 257 dels quals provenen d'un increment d'estabilitat en l'ocupació. Malauradament, els relacionats amb la igualtat d'oportunitats no s'han pogut xifrar.

Quant a la distribució del benefici per part dels agents, cal destacar el benefici net de les llars, que assoleix 2.260 milions d'euros provinents de les rendes salarials netes. Les diferents administracions públiques obtenen un benefici total de 984 milions d'euros anuals per ingressos fiscals de l'IRPF i quotes de la Seguretat Social, que baixen a 470 milions un cop descomptades les bonificacions a determinats col·lectius i tipus d'empreses com els CET. El benefici net per a les empreses es xifra en 115 milions d'euros anuals i recull les bonificacions en les quotes de la Seguretat Social i altres subvencions rebudes per algunes entitats de l'economia social.

Dins d'aquest total, tenim una sèrie de beneficis indirectes, més difícils de quantificar, que estan relacionats amb la despesa que no s'ha fet gràcies al comportament diferencial de les empreses de l'economia social, que es xifra en 560 milions d'euros

Contribució de les empreses de l'economia social a la cohesió social.

Nombre de persones treballadores que perdrien el lloc de treball i nombre d'empreses que desapareixerien. Març 2010

Contribució a la Cohesió Social	Nombre persones treballadores
Ocupació de col·lectius amb dificultats d'accés a l'ocupació. (nombre de treballadors/ores que perdrien l'ocupació)	157.886
Treballadors/ores amb discapacitat	84.403
Treballadors/ores en risc d'exclusió social	1.622
Treballadors/ores > 55 anys (sense discapacitat)	6.635
Dones > 45 anys (sense discapacitat i < 55 anys)	3.664
Treballadors/ores de baixa qualificació (no considerats en els col·lectius anteriors)	61.562
Qualitat en l'ocupació. (nombre de treballadors/ores que veurien modificades les condicions laborals) (descomptats col·lectius anteriors)	101,6
Estabilitat en l'ocupació	10.524
Jornada completa (desitjada)	6.714
Millors salaris	155.934
Igualtat d'oportunitats. (nombre de treballadors/ores que veuria modificades les condicions d'ocupació)	164,5
Diversitat en alta direcció i qualificació	4.148
> 55 anys	477
Treballadors/ores amb discapacitat	2.385
Dones	1.286
Més facilitat per acollir-se a excedències	335
Condicions d'ocupació de les persones de 25 a 44 anys	267.115
Oferta de serveis socials i educatius (nombre d'empreses que faran fallida)	69,6
Serveis socials per a gent gran i persones amb discapacitat	958
Altres serveis d'interès social (educació i altres serveis socials)	2.444

Font: *El impacto socioeconómico de las entidades de economía social. Identificación, medición y valoración de los efectos vinculados a los principios de actuación de las empresas de economía social.*

anuals. Aquest estalvi per part del sector públic es basa en les prestacions associades a la desocupació.

S'ha computat un benefici indirecte d'uns 44,5 milions d'euros anuals per a les empreses o persones ocupadores, que es corresponen amb la disminució de costos de renovació (selecció i formació) de persones treballadores.

Beneficis totals de la contribució de les empreses de l'economia social a la cohesió social. Març 2010

Euros	Famílies	Empreses	Administracions públiques	Total	%	Espanya
Contribució a la cohesió social	2.260.069.770	158.887.544	984.828.536	3.404.785.850	100	-
Beneficis en l'ocupació de col·lectius amb dificultats especials	2.154.813.469	115.307.396	801.807.660	3.071.928.524	90,2	-18,79
Treballadors amb discapacitat	1.403.619.204	113.928.969	107.076.914	1.624.624.815	47,7	-12,92
Treballadors en risc d'exclusió	34.684.204	1.378.700	6.743.114	42.806.018	1,3	-7,33
Treballadors > 55 anys	129.460.736	S.D.	107.219.800	236.680.536	7,0	-8,97
Treballadors entre 45 i 55 anys	34.618.955	S.D.	39.155.239	73.774.194	2,2	
Treballadors amb baixa qualificació	552.430.369	S.D.	541.619.592	1.094.042.961	21,1	
Benefici a la qualitat de l'ocupació	105.256.301	44.580.148	183.020.876	332.857.325	9,8	
Estabilitat de l'ocupació	60.112.181	44.580.148	152.992.706	257.685.035	7,6	
Jornada completa (desitjada)	36.051.994	S.D.	24.447.087	60.499.080	1,8	
Millors salaris	9.092.126	S.D.	5.581.084	14.673.210	0,4	

Font: *El impacto socioeconómico de las entidades de economía social. Identificación, medición y valoración de los efectos vinculados a los principios de actuación de las empresas de economía social.*

Els beneficis directes i indirectes de l'ocupació de col·lectius amb dificultats d'accés a l'ocupació són bàsicament l'augment de rendes de les famílies, la reducció en la dedicació de recursos (monetaris, temps...) de l'entorn d'aquestes persones i el benestar derivat de la satisfacció personal de la persona treballadora i del seu entorn per aquest mateix fet.

L'empresariat obté els ingressos associats a un augment de l'oferta i la diversificació de la feina, i el sector públic els ingressos fiscals (IRPF) i les cotitzacions socials, a més de l'estalvi que suposa la disminució del cost de les prestacions contributives o no relacionades amb l'ocupació. La societat en general obté un increment del benestar social lligat a l'augment de l'ocupació dels col·lectius amb més dificultats.

La qualitat de l'ocupació suposa una millor retribució mitjana, més estabilitat en l'ocupació, l'ampliació a jornada laboral completa per part dels qui fan jornada parcial no desitjada, un millor desenvolupament de les trajectòries professionals i un grau més elevat de satisfacció amb l'ocupació per part dels ocupats i dels ocupadors. Aquestes variables repercuteixen directament en l'economia de les llars que, a més de no tenir pèrdua de rendes per situacions de desocupació, incrementen la seva satisfacció, com també la del seu entorn.

El sector públic també presenta una recaptació fiscal i en cotitzacions més elevada i una disminució dels costos derivats dels episodis de desocupació. Pel que fa a l'empresariat, l'estabilitat laboral dels treballadors/ores li comporta ingressos associats a la millora de la productivitat i, atesa l'experiència adquirida, menys costos lligats a accidents laborals i derivats de la renovació de les persones treballadores.

La satisfacció de les persones treballadores fa augmentar els ingressos per productivitat, disminueix els costos associats a l'absentisme i les baixes per malaltia i genera ingressos lligats a la imatge de marca, és a dir, més satisfacció dels clients i els treballadors. El sector públic, per la seva banda, obté una disminució dels costos associats a les baixes per estrès i malaltia, mentre que la societat es beneficia del benestar social resultant de la qualitat del treball i del creixement econòmic lligat a les millores de productivitat i de competitivitat obtingudes a les empreses.

Al marge d'aquests beneficis, cal fer esment dels vinculats a **la igualtat d'oportunitats**, com ara la diversitat en la direcció (edat, nacionalitat, discapacitat, etc.), la reducció de les diferències de gènere en les trajectòries laborals, la millora de les condicions d'ocupació de les persones de 25 a 44 anys o la facilitat per a les excedències.

Per a les persones ocupades, la major diversitat en llocs directius suposa augment de les rendes salarials i satisfacció per al desenvolupament de la seva carrera professional, satisfacció que es fa extensiva al seu entorn. Per a l'empresariat, es generen beneficis associats a les bones pràctiques en la promoció de persones a llocs directius i pel fet de tenir una oferta més àmplia de candidats amb experiència per a aquests llocs. Pel que fa a la societat, hi repercuteix en forma de creixement econòmic associat a menys discriminacions, com també en augment del benestar social vinculat a un avenç en la igualtat d'oportunitats.

La disminució de la discriminació laboral de les dones entre 35 i 44 anys fa augmentar les rendes de les famílies així com la seva satisfacció i la del seu entorn. Per a l'empresa, produeix beneficis associats a una satisfacció més gran de les dones amb la feina,

mentre que el sector públic també hi surt guanyant gràcies a una disminució dels costos causats per episodis de desocupació i/o inactivitat.

La societat en conjunt es beneficia del creixement econòmic associat a la disminució de la discriminació per sexe i a l'augment del benestar social vinculat a uns nivells més alts d'igualtat d'oportunitats i a la possibilitat d'incrementar les taxes de natalitat.

Pel que fa a les excedències, per a les persones treballadores (i el seu entorn) comporten una oportunitat de conciliació de la vida laboral i personal. Per a l'empresa presenten beneficis associats a la permanència de les persones amb fills a càrrec, però també costos de substitució associats a l'excedència. La societat es veu reforçada positivament davant l'augment del benestar derivat de la conciliació de la vida laboral i personal i la possibilitat d'incrementar les taxes de natalitat.

Altres beneficis de les empreses d'economia social són els relacionats amb la **millor oferta de serveis socials i educatius**, especialment per a la gent gran, les persones amb discapacitat i les llars, que obtenen un benestar associat a la satisfacció de les seves necessitats. El sector públic és el gran beneficiat atès que redueix els costos associats a la provisió de nous serveis que atenen necessitats no satisfetes de la població (ajuda a domicili en comptes de places de residència, etc). A més, es produeixen ingressos fiscals i per cotitzacions vinculats a l'existència d'aquesta oferta i menys costos associats a la provisió privada del servei. La societat, lògicament, es veu compensada amb una millora del benestar social produït per la satisfacció de les necessitats de la població.

b) Quantificació de l'impacte en l'àmbit territorial

L'estudi identifica més presència relativa d'empreses d'economia social en l'àmbit rural. Va quantificar què passaria si les empreses d'economia social es comportessin com a empreses ordinàries. Les conclusions són evidents: es perdrien 59.000 llocs de treball a les zones rurals i la població resident en aquestes zones es reduiria en 102.000 persones. Els beneficis directes són de 393 milions d'euros, corresponents en bona part a rendes salarials netes de les persones treballadores, a més de la recaptació fiscal i de quotes de la Seguretat Social. Cal afegir-hi 132 milions d'euros lligats a l'estalvi de les prestacions contributives i assistencials lligades a les situació de desocupació. En total, 525 milions d'euros anuals de beneficis relacionats amb el creixement de l'economia rural i la creació d'activitat econòmica i l'ocupació.

Però les empreses de l'economia social no beneficien únicament la cohesió territorial. Malgrat que no és possible quantificar-la, és evident la influència positiva d'aquestes empreses en la

millora de la competitivitat de l'economia rural (promovent la diversificació productiva i una estructura productiva més adequada a potencialitats i necessitats) i en el **manteniment de la població**, que implica efectes positius en la conservació del patrimoni històric artístic i cultural i en el medi ambient.

6. Persones destinatàries i activitats desenvolupades pel tercer sector

Al marge dels efectes econòmics i de millora de la utilitat social analitzats en apartats anteriors, no es pot tancar una aproximació al paper de les empreses de l'economia social sense fer una referència a l'impacte sobre les persones destinatàries de la seva actuació.

És òbvia la important tasca portada a terme pel tercer sector social en el camp de la inclusió social, ja que defensa els col·lectius més vulnerables, als quals en molts casos presta serveis, i freqüentment és l'últim recurs de la xarxa de protecció social.

A Espanya, pel que fa a les activitats de primer nivell, s'estima que se'n van beneficiar més de 42 milions de persones¹⁹, la qual cosa va suposar un increment de més de cinc milions de beneficiaris respecte a l'any anterior, un 14,5% .

Distribució d'entitats de primer nivell, segons el grup prioritari de beneficiaris de la seva acció. Espanya, 2008

Grups de persones beneficiàries	%
Persones en situació d'emergència	0,1
Gais, lesbianes, transsexuals i bisexuals	0,3
Persones que exerceixen la prostitució	0,4
Persones maltractades	0,4
Refugiats/sol·licitants d'asil	0,6
Reclusos, exreclusos	0,7
Persones de minories ètniques	0,7
Persones sense sostre/llar	0,9
Persones desocupades	0,9
Persones voluntàries i/o professionals	1,4
Altres	2,4
Persones en situació de pobresa	3,4
Persones immigrades	4,7
Joves	5,3
Famílies	5,7
Persones amb drogodependències o addiccions	6,4
Dones	7,2
Persones grans	8,1
Població en general	10,0
Infància	10,7
Persones amb discapacitat	29,5
Base (n)	729

Font: Anuario del Tercer Sector de Acción Social en España 2010. Fundación Luis Vives.

D'altra banda, a Catalunya hi ha 7.500²⁰ entitats, que donen feina a 100.000 persones i amb les quals, a més, col·laboren 250.000 persones voluntàries, que presten serveis a 1.700.000 persones. Atès que la població catalana l'any 2007 era de 7.210.508 persones, podem estimar que el 23,6% de la població catalana va participar en algun moment en alguna activitat del tercer sector.

L'Anuari 2009 del tercer sector social a Catalunya estableix nou categories d'organitzacions que classifica segons els col·lectius amb què treballen de manera prioritària. Són els següents: addicions, dones, gent gran, infància i joventut, persones amb discapacitat, persones immigrades, quart món, salut i general i altres.

El 65% de les entitats fa funcions d'informació i orientació, el 52% d'educació i formació, el 39% d'educació en el lleure, el 37% de sensibilització de l'opinió pública, el 36% d'assistència i inserció laboral, el 35% de promoció del voluntariat social, el 31% d'assistència psicosocial, el 28% d'assessorament jurídic, el 31% d'alimentació, el 18% d'ajuda a domicili, el 17% d'atenció diürna, el 17% ajuts econòmics individuals, el 16% d'atenció residencial permanent, el 14% d'assistència mèdica, el 8% d'ajuda o subvencions a institucions d'àmbit social i el 27% altres.

A Barcelona es va estimar que 600.000 persones haurien participat en activitats d'alguna entitat social l'any 2007; aquesta dada no té en compte les persones destinatàries residents a Barcelona però vinculades a entitats amb seu fora de la ciutat

¹⁹ Anuario del Tercer Sector de Acción Social en España 2010. Nota: les persones beneficiàries es calculen computant una mateixa persona diverses vegades si participa en diferents programes de la mateixa organització o d'altres organitzacions.

²⁰ Anuari 2009 del tercer sector social a Catalunya.

7. Conclusions

De caràcter general

El CESB constata que sota les definicions de tercer sector i economia social, malgrat existir realitats i metodologies diferents es produeixen aproximacions entre les finalitats de les diferents entitats que s'agrupen en cadascun dels àmbits esmentats. Convé assenyalar que el concepte del tercer sector té els seus orígens en la tradició anglosaxona i neix com un conjunt d'activitats emparentades amb l'anomenada beneficència o caritat, mentre que l'economia social és un concepte francòfon que sorgeix com a resposta a les necessitats no cobertes per l'economia liberal.

Recollim aquí com a síntesi les dues definicions del CIRIEC, l'economia social, que al nostre país està regulada per la Llei 5/2011, de 29 de març, "està formada per organitzacions que treballen en el mercat amb la finalitat de produir béns i serveis, assegurar o finançar, i en les quals la distribució del benefici i la presa de decisions no estan vinculades directament al capital aportat per cada soci (els correspon un vot a cadascun d'ells). Aquestes organitzacions, tot i participar en el mercat i poder dur a terme un repartiment de beneficis, acostumen a considerar-se fora del sector privat lucratiu perquè, per la seva constitució i forma d'operació, se'ls atribueix una certa funció social."²¹ D'altra banda, "la majoria d'organitzacions del tercer sector es creen per satisfer i resoldre necessitats de col·lectius socials diversos que no troben solució adequada en altres institucions (sector públic o privat). Aquestes necessitats es poden resoldre a través del mercat, en el qual les cooperatives i mutualitats obtenen la majoria de recursos, o fora del mercat mitjançant les associacions i fundacions que obtenen els seus recursos majoritaris gràcies a donacions, quotes de socis, subvencions, etc."²²

El CESB considera que la diversitat i tipus d'organitzacions que operen sota ambdós conceptes, així com la dispersió de les normes juridicolgals, és una dificultat a l'hora d'analitzar i quantificar-ne els impactes socials i econòmics.

És evident que el context en el qual el tercer sector i l'economia social desenvolupen actualment les seves activitats està determinat per una realitat molt diferent a la del moment en què va néixer. S'ha de tenir present que l'actual escenari és molt més complex: la societat viu una crisi econòmica global on la destrucció d'ocupació i les taxes de pobresa avancen a ritmes desconeguts i els col·lectius més vulnerables es troben sovint en situació d'indefensió.

Uns altres elements que també han donat lloc a un canvi de paradigma del context social en què les entitats d'aquest sector desenvolupen les seves activitats han estat l'onada migratòria dels darrers anys i l'arribada massiva de persones amb cultures i hàbits propis, la qual cosa ha donat pas a una societat multicultural i molt diversa que ha trencat l'homogeneïtat que caracteritza les societats tancades.

D'altra banda, la crisi de l'Estat del benestar i l'envelliment de la població potencia nous sectors econòmics emergents com el d'atenció a les persones. En aquest sector, i en l'economia verda, el tercer sector i l'economia social tenen un rol protagonista.

Així doncs, els operadors que conformen els àmbits d'actuació del tercer sector i l'economia social estan sotmesos a una nova dinàmica social i econòmica i a valors emergents com la sostenibilitat econòmica, social i mediambiental. Les seves estructures internes de funcionament també estan sotmeses a noves formes de pressió social i a una alteració de la definició dels seus objectius. En aquest nou context, la innovació organitzacional, de productes i de serveis s'imposa com a element clau per continuar avançant i consolidant el seu paper.

El CESB creu que un canvi del model de governança del marc legal, una reordenació de les fórmules jurídiques amb què operen, podria ser adequat per guanyar operativitat i eficiència. Aquest canvi s'ha de posar en marxa mitjançant la participació de les diferents agrupacions d'entitats, però també s'ha d'obrir a la participació ciutadana.

El Comitè Econòmic i Social Europeu va assenyalar el potencial d'aquestes activitats per donar resposta a les necessitats de la societat civil i de la reactivació econòmica, així com la seva contribució a la millora de la qualitat de l'ocupació i de la cohesió social.

La societat en conjunt s'enfronta als reptes derivats dels canvis que s'estan produint en l'organització i el funcionament de les administracions públiques, del creixement externalització de serveis, de la crisi de l'Estat del benestar, de l'articulació de noves demandes socials, entre altres, i en aquest marc el tercer sector i l'economia social estan cridats a explorar i posar en marxa noves formes de col·laboració, producció i prestació de serveis.

Al marge de l'impacte econòmic i en l'ocupació que exerceixen l'economia social i el tercer sector, la seva actuació també s'ha de valorar des del punt de vista de la "utilitat social", ja que fomenten un model socioeconòmic més cohesionat socialment i territorialment.

21 Comissió internacional de CIRIEC, recollida al Llibre blanc del tercer sector.

22 José Luis Monzón, *El Tercer Sector no lucratiu en el Mediterráneo. La Economía Social de no mercado*. CIRIEC.

El CESB considera de gran importància fomentar la col·laboració entre les administracions, les entitats del tercer sector i els agents econòmics i socials, per tal de millorar la resposta conjunta davant les necessitats socials de la població, impulsant nous sistemes de concertació públic-privada per a l'àmbit dels serveis d'atenció a les persones que s'assimilin a als que existeixen en els àmbits educatius i sanitaris. Caldria establir mecanismes per aprofundir en la creació d'ocupació, garantir la qualitat d'aquesta i garantir així mateix la defensa dels drets de ciutadania en la prestació de determinats serveis.

D'altra banda, la crisi econòmica i les polítiques d'austeritat portades a terme han posat de manifest en alguns casos l'excessiva dependència de subvencions que posen en risc la continuïtat d'algunes activitats i de llocs de treball. Davant la transcendència de donar un servei orientat a l'atenció de persones en situacions de vulnerabilitat, en especials dificultats o en risc d'exclusió, s'ha de tractar de garantir en tot cas l'estabilitat i/o continuïtat d'aquests serveis i programes. En aquest sentit, el CESB considera que s'ha de facilitar la continuïtat de vies de finançament que donin més seguretat a l'hora de garantir aquests serveis amb el seguiment i l'avaluació corresponents.

Les administracions públiques són part fonamental del procés de consolidació del tercer sector i de l'economia social. Entre els instruments de què disposen i en els quals podem incidir es troben els plecs de clàusules socials i mediambientals que, per extensió, també afavoriran el desenvolupament de les empreses de l'anomenat primer sector que actuen sota els principis de la responsabilitat social corporativa (RSC).

En aquest sentit, des del CESB també volem posar en valor, tot i que no és objecte de l'informe, que cada cop siguin més les empreses del primer sector (sector privat mercantil) que operen sota paràmetres de responsabilitat social empresarial.

De caràcter específic

Sobre la cohesió social

El CESB creu que el paper del tercer sector i de l'economia social són rellevants a l'hora de parlar de la millora de la cohesió social. Aquests sectors són de gran importància a l'hora de crear més ocupació en col·lectius amb dificultats d'accés al mercat de treball: dones més grans de 45 anys, persones majors de 55 anys, persones amb discapacitat, col·lectius en situació de risc d'exclusió social i persones amb baixa qualificació.

D'altra banda, també incideix en una millor qualitat de l'ocupació i en la igualtat d'oportunitats dels seus treballadors i treballadores. En aquest sentit, l'estudi Ocupació al tercer sector a Catalunya va estimar que el 73% de les persones que hi treballaven

l'any 2008 eren dones i que el 26% de les persones treballadores no tenien estudis o tenien estudis primaris, gairebé nou punts per sobre de la mitjana catalana.

Hem pogut observar a través dels estudis ressenyats que les empreses de l'economia social contribueixen més a la igualtat d'oportunitats, entre altres motius perquè hi ha una presència més gran de dones, de persones treballadores amb discapacitat, de menors de 25 anys i de majors de 55 en llocs d'alta direcció i qualificació, alhora que s'observa menys disparitat en les trajectòries laborals entre homes i dones.

Volem posar en relleu que també presenten més estabilitat en l'ocupació, menys ús de la jornada parcial i unes diferències salarials més reduïdes entre les diferents categories de persones treballadores. D'altra banda, la disparitat en les trajectòries laborals d'homes i dones són més reduïdes i donen més suport a algunes mesures de conciliació com l'excedència per cura dels fills.

També és oportú destacar que aquest sector té un grau elevat d'especialització en serveis socials i educatius que complementa l'oferta pública en serveis propis de l'Estat del Benestar i que esdevé un àmbit de col·laboració públic-privat.

Sobre la dimensió econòmica

El CESB constata que l'economia social i el tercer sector són agents socioeconòmics importants. Al marge del seu paper en la cohesió social, cal destacar –i potenciar– el seu rol com a creadors d'activitat econòmica i ocupació. La potencialitat de l'economia social és enorme, especialment en època de crisi i, a més, és una fórmula alternativa i sostenible per créixer econòmicament i socialment. Les dades demostren, a més, que tant en el conjunt d'Europa com en el cas espanyol han incrementat la seva ocupació en el període 2002-2010 i que certes entitats de l'economia social, com les cooperatives, responen millor a la crisi econòmica.

A tall d'exemple, podem dir que l'economia social a Espanya, l'any 2008, va suposar el 10% del PIB i 1,2 milions de llocs de treball directes. Si ens centrem en l'àmbit català, convé destacar que l'any 2008 les cooperatives van crear 58.086 llocs de treball directes. L'Anuari del tercer sector social a Catalunya 2009 estimava que el 2007 les entitats socials catalanes tenien un volum econòmic del 2,8% del PIB català i contractaven prop de 100.000 persones a Catalunya.

Els beneficis directes i indirectes de l'economia social i el tercer sector, encara que alguns són difícils de quantificar, han demostrat ser quantitativament i qualitativament importants. Els poders públics han de reconèixer institucionalment aquests actors com a agents i potenciar la seva activitat amb polítiques

de creixement. El CESB considera que les empreses i entitats del tercer sector, els agents econòmics i socials i les administracions han d'establir àmbits de diàleg i interlocució.

Sobre el voluntariat

Per al CESB, el voluntariat exerceix un paper important com a activitat solidària i com a factor que promou la ciutadania activa, contribueix a donar resposta a problemàtiques i facilita la cohesió econòmica i social. El CESB creu important millorar la percepció social del voluntariat potenciant la creació d'un marc que promogui el reconeixement social de les persones voluntàries. A tall d'exemple, el reconeixement de la tasca voluntària com a crèdit universitari de lliure elecció.

El CESB considera que en èpoques de crisi com l'actual, caracteritzada per les restriccions pressupostaries a les administracions públiques i l'increment de les necessitats socials, el paper de les persones voluntàries és encara més important, però que cal anar amb compte perquè no es produeixi en cap cas una substitució de llocs de treball.

8. Bibliografia

- CIRIEC-Espanya. *Las grandes cifras de la Economía Social en España. Ámbito, entidades y cifras clave. Año 2008*. València: CIRIEC-Espanya, 2010.
- CEPES. *El impacto socioeconómico de las entidades de economía social. Identificación, medición y valoración de los efectos vinculados a los principios de actuación de las empresas de economía social. Abay Analistas Económicos y Sociales*. CEPES, 2011.
- Taula d'entitats del tercer sector social de Catalunya. *Anuari 2009 del tercer sector social de Catalunya*. Observatori del Tercer Sector.
- Taula d'entitats del tercer sector social de Catalunya. *Anuari 2009 del tercer sector social de la ciutat de Barcelona*. Observatori del Tercer Sector.
- Fundación Luis Vives. *Anuario del Tercer Sector de Acción Social en España 2010*. EDIS, Equipo de Investigación Sociológica, SA, 2010.
- Generalitat de Catalunya. *Catàleg de serveis i productes dels centres especials de treball de Catalunya. Polítiques laborals per a la diversitat. Centres especials de treball (CET)*. Departament de Treball. Barcelona, 2009.
- Barcelona Activa, SAM - *Xarxa d'Economia Social de Barcelona. Diagnosi i propostes per a l'economia social i solidària i l'emprenedoria social a Barcelona*. Cívics iniciatives socials i ocupació. Barcelona, 2011.
- Observatori del Tercer Sector. *L'ocupació al tercer sector social de Catalunya*. Fundació Caixa Catalunya. Barcelona, 2009.
- CIRIEC-Espanya. Economía social y sector no lucrativo: actualidad científica y perspectivas. Rafael Chaves y José Luis Monzón. *Revista de Economía Pública, Social y Cooperativa*, núm. 37, abril 2001, p. 7-33.
- Coordinadora Catalana de Fundacions. *Estudi Fundacions a Catalunya 2008*. Barcelona, 2009.
- Coordinadora Catalana de Fundacions. *El finançament de les fundacions a Catalunya*. GAPS. Barcelona, 2012.
- Taula d'entitats del tercer sector social de Catalunya. *El valor añadido del Tercer Sector en la prestación de servicios públicos. Guía práctica de cláusulas sociales en la contratación pública de servicios sociales y de atención a las personas*. Barcelona, 2009.
- Taula d'entitats del tercer sector social de Catalunya. *Dossiers del Tercer Sector. Hacia un nuevo modelo de financiación del Tercer Sector*. Número 18, Barcelona, 2012.
- Parlamento Europeo. *Resolución del Parlamento Europeo, de 19 de febrero de 2009, sobre economía social (2008/2250(INI)) (2010/C 76 E/04)*.
- Congreso de los Diputados. *Informe de la subcomisión para el fomento de la economía social creada en el seno de la comisión de economía y hacienda del congreso de los diputados. Diario del Congreso de los Diputados*, núm. 581. 2 de juny de 2011
- Parlamento Europeo. *Informe sobre economía social (2008/2250(INI))* Ponente: Patrizia Toia. Comisión de Empleo y Asuntos Sociales.
- Comité Económico y Social Europeo (CESE). *La economía social en la Unión Europea*. Centre international de recherches et d'information sur l'économie publique, sociale et coopérative. Núm. CESE/COMM/05/2005.
- Fundación BBVA. *La sociedad civil global: las dimensiones del sector no lucrativo*. Lester M. Salamon. Bilbao, 2001.
- Generalitat de Catalunya. *Llibre blanc del tercer sector civicosocial*, Departament de Presidència, CETC, 2003.
- CIRIEC. *El Tercer Sector no lucrativo en el Mediterráneo. La Economía Social de no mercado*. José Luís Monzón, 2005.
- Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya. *Informe sobre les empreses d'inserció a Catalunya*. Barcelona, 2010.
- Resumen situación de empresas de economía social y sus trabajadores en situación de alta en la Seguridad Social. 31 diciembre 2007*. Dirección General de la Economía Social, del Trabajo Autónomo y de la Responsabilidad Social de las Empresas.
- Resumen situación de empresas de economía social y sus trabajadores en situación de alta en la Seguridad Social. 31 diciembre 2008*. Dirección General de la Economía Social, del Trabajo Autónomo y de la Responsabilidad Social de las Empresas.
- Resumen situación de empresas de economía social y sus trabajadores en situación de alta en la Seguridad Social. 31 diciembre 2009*. Dirección General de la Economía Social, del Trabajo Autónomo y de la Responsabilidad Social de las Empresas.
- Resumen situación de empresas de economía social y sus trabajadores en situación de alta en la Seguridad Social. 31 diciembre 2010*. Dirección General de la Economía Social, del Trabajo Autónomo y de la Responsabilidad Social de las Empresas.
- Resumen situación de empresas de economía social y sus trabajadores en situación de alta en la Seguridad Social. 31 diciembre 2011*. Dirección General de la Economía Social, del Trabajo Autónomo y de la Responsabilidad Social de las Empresas.